

Klassekultur i lyd og bevægelse

Inspirationsmateriale til styrkede læringmiljøer i fagundervisningen i musik i 4. klasse.

Indhold

Indledning ved Helle Rabøl Hansen	2
Det sku' være så godt, og så det faktisk skidt	5
Forløb 1: Stemme	13
Forløb 2: Sang	20
Forløb 3: Krop	26
Forløb 4: Lyd	34
Forløb 5: Sammenspil	47

Fælles om fællesskabende didaktikker – men hvordan?

v/ *Helle Rabøl Hansen, ph.d.*

"Det lyder rigtig, men hvad skal vi gøre ved det?"

Sådan lød et hyppigt stillet spørgsmål til mig og andre skoleforskere, da vi for en række år siden gennemførte en foredragsrække om mistrivsel, marginalisering og mobning i skolen.

Jeg oplevede, at vi svarede nølende og usikkert tilbage. Al vores energi og de få forskningsmidler var afsat til at forstå og forklare udfordringerne, men ikke til at udvikle nye veje der i højere grad skaber skoleglæde og skoletilhør.

Spørgsmål til efterspurgte handlingsanvisninger og de nølende svar var startskuddet til en proces, hvor vi – en gruppe forskere og praktikere – begyndte at samtænke en række grundlæggende udfordringer i vores skolesystem i såvel folkeskoler som privatskoler.

Udfordringer som skoleuvillighed, kedsomhed, udstødelse og særlige behov hos enkeltelever, der ser ud til at have svært ved at forenes med skolens øvrige opgaver. Det fører til skoleulyst, *drop-outs*, sparsomme skolefærdigheder og huller i den enkelte elevs tro på egne evner eller tro på, at skolen vil dem det bedste.

Hver af de nævnte udfordringer har sine særtræk der, når det bliver ekstremt vanskeligt, kalder på særlig ekspertise – men der er også fællestræk i udfordringerne, som er værd at fæstne sig ved for alle lærere og skolepædagoger. Det handler om elever, som befinder sig i skolefællesskabernes udkant. Det kan være i periferien af elev til elev fællesskabet, men det kan også

være i periferien af det undervisningsfællesskab, som lærerne tilbyder.

I et stadigt stigende samfundstempo og i øgede krav om selvpræstationer ser det ud til, at voksensamfundet har gjort 'normalen' smallere og sværere. Samtidigt tales det frem, at alle muligheder står åbne for vores børn og unge, de skal bare selv åbne dørene. Denne modsætning mellem smalhed og mulighed får nogle elever til at 'slippe' taget i skolen eller omvendt, det får nogle lærer til at slippe taget i eleverne.

Der kan slippes på mange forskellige måder. Nogle elever står af åndeligt. De sender kun kroppen i skole, der passivt følger dagen. Andre står helt af fysisk og begynder at pjække. Og så er der alle dem, der udvikler et meget selektivt skolefagligt liv, hvor der sondres mellem 'yndlingsfag' og 'hadefag'. En opdeling der forstærkes af opdeltede erfaringer med konkrete succeser og nederlag i de forskellige fag. Det er af flere grunde ærgerligt. Skolens fag kan jo tænkes som en helhed, hvor fagene flyder sammen i en rytme, en symfoni, en dans, et økosystem, et landkort og en fælles historik, hvor fagene henter styrke og logik hos hinanden.

At se fagene som et hele betyder dog ikke, at vi forventer, at den enkelte elev er dygtig til alle fag, men det betyder, at vi gerne vil give eleverne glæden ved flerhed af faglighed. Når der lukkes ned for lyst og engagement i et fag, så lukkes der også af for at udvide horisonten netop her. En elev, der ikke holder af idræt, får måske ikke bevægelse nok. En elev, der lukker af for historie og geografi får måske ikke stof nok

til eftertanke, når han eller hun støder på racisme og andre inhumane forhold. Og den elev, der keder sig bravt i biologi, fanger måske ikke en grundlæggende forklaring på, hvad der er på spil med vores klima. De indsigter og praksisser kan selvfølgelig også opnås andre steder end i skolen, men hvorfor ikke lade skolen være den primære læringsmulighed, hvis vi tror på, at skolen er med til at udvikle demokratiske samfundsborgere, der trives i fællesskab med andre? Det er således ikke nok at holde skolen ud – der skal også holdes af.

Skolen møder de forskellige former for tilstede-fravær og fravær i traditionel forstand med en lang række forsøg på at genetablere lyst og aktivitet hos eleverne. Når det ikke lykkes, så oplever nogen lærere, at der mangler respekt for deres arbejde. Det fører igen til negative og konfliktfulde relationer mellem lærere og elever. Vi ved alle sammen, at når relationer kører af sporet, øges afmagten på begge sider, og det fører i værste fald til, at skolen simpelthen opgiver og slipper nogle af deres elever.

Vi ved, at elever, der opgives, enten lever et meget trist skoleliv og/eller tiltrækkes af andre fællesskaber uden for skolen, der kan give dem en følelse af tilhør. Det er godt, når det går godt, men vi ser også, at enkelte børn og unge går med fællesskaber, som er i voldsom opposition til resten af samfundet. Unge, der fx involverer sig i kriminalitet og/eller ryger ud i misbrugsmiljøer, har ganske ofte haft en meget negativ skolegang.

Der er med andre ord mange gode argumenter for at genetablere skolelyst, hvis den er forsvundet eller måske aldrig rigtigt har været der. Vi forlænger her sætningen med behovet for også at genetablere eller skabe lyst til enkelte fag, som måske står alt for meget i skyggen set fra elevens perspektiv.

Ja, kære læsere, det var netop alle disse iagttagelser af børn i skolens udkanter, der førte til idéen om *fællesskabende didaktikker*. Et begreb der indeholder tre dele i samspil:

Det fælles, det skabende og det didaktiske.

Det fælles handler om et menneskeligt grundlæggende socialt behov, nemlig at føle sig som en del af en sammenhæng. At mærke meningen med at være her. Mennesker er født som sociale væsner. Vi starter med at være hjælpeløse, men efterhånden lærer vi mere og mere i det sociale liv. Den proces varer ved livet ud, og

læring er derfor en social udviklingsdynamik. Når børn starter i skolen, får de tilbudt en fælles ramme, men det bliver først til meningsfuldhed, hvis eleverne ikke bare er tilskuer, men også får konkret, kropslig og intellektuel adgang til at tage del i aktiviteterne, hvilket fører os til det skabende. Det at være virksom gør dig til en person, der er læringens lærling. En undervisning, der tager afsæt i en viden om, at læringsspring forudsætter deltagelse i undervisningen, vil være en social funderet didaktik. Didaktik er jo lærerens grundværktøj, og didaktik betyder læringskunst. Hvordan lærer jeg nogen om noget? Visionen med fællesskabende didaktikker handler netop om at forene didaktik med deltagelsesmuligheder og dynamikker i elevgruppen. Hvordan kan elevens forcer fx blive til undervisningsbidrag til glæde for hele klassen? Hvordan kan elever lære at give hinanden feedback, opgaver og at være medlæser i og omkring lektier?

Mobning, marginalisering og mistrivsel er alt sammen forhindringer for gode deltagelsesveje og derfor retter fællesskabende didaktikker sig mod at være antimobnende, antimarginaliserende og antimistrivende i selve grebet om undervisningens kerne.

De lærere og lærere for lærere, der har skrevet dette inspirationsmateriale, har taget de første tilløb til at tænke og udvikle måder, hvorpå en skoleklasse kan ledes og føres mod mere elevengagement i skolens fag. Der er konkrete idéer til undervisningsforløb, og der er refleksioner over det som lykkes og det som ikke lykkes. Passionen for selve fagets faglige indhold mærkes tydeligt i teksterne, og den passion er ikke det samme som, at det pædagog-didaktiske altid virker, men det er frugtbart at tænke passion og didaktik i samme spor. Noget tyder nemlig på, at det også er sporet til mere mening med såvel lærerens som elevens liv i skolen. Når der er mere mening lever flere med, at der altid vil være elementer i undervisningen, der er mere monotone og rutineprægede end andre elementer. Der skabes så at sige mening med processer, der (også) er stedvist kedelige. Uden mening er det kedelige nemlig meget kvælende for at tage til sig.

Det har været spændende at følge disse undervisningstilløb udefra som (med)ophavsmand til begrebet fællesskabende didaktikker. Jeg håber, visionen kan og vil blive grebet i skoleverden, så greb og begreb kan følges ad og kvalificerer både forsknings- og skolearbejde.

Om teksten

Dette materiale er ét af fem inspirationsmaterialer, der har til formål at inspirere lærere i arbejdet med at styrke læringsmiljøet i deres fagundervisningen. Inspirationsmaterialerne er udarbejdet til udvalgte fag og klassetrin og indeholder konkrete idéer til undervisningsforløb, samt refleksioner over didaktik i de specifikke fag og på de relevante klassetrin. Der er udarbejdet materialer til følgende fag og klassetrin:

- **Historie, 4. klasse**
Skrevet af Heidi Eskelund Knudsen
- **Historie, 7. klasse**
Skrevet af Heidi Eskelund Knudsen
- **Musik, 4. klasse**
Skrevet af Signe Adrian
- **Natur/teknologi, 4. klasse**
Skrevet af Peer Daugbjerg, Charlotte Ormstrup og Kim Negendahl
- **Biologi, 7. klasse**
Skrevet af Anders Vestergaard Thomsen og Maren Elise Skjerlie Gilling
- **Idræt, 7. klasse**
Skrevet af Thomas Gabriel Piaster og Anne Gro Jensen

Materialerne er udarbejdet på opdrag fra Styrelsen for Undervisning og Kvalitet i forbindelse med projektet Styrkede læringsmiljøer i fagundervisningen. De er udarbejdet i samarbejde mellem Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, Deloitte og forfatterne.

Dette materiale er skrevet af Signe Adrian.

**UNDERVISNINGS
MINISTERIET**
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

Deloitte.

Grafisk design & illustration

Trine Natskår (www.trinetrine.no)
Anne-Sophie Rosenvinge (www.asrosenvinge.com)

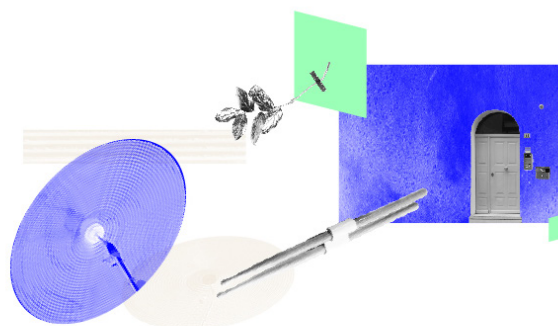
Det sku' være så godt, og så det faktisk skidt

4.d øver *Midt om natten* med to stemmer på *åh manāna*. Musiklæreren vil gerne have, at eleverne skal opleve glæden ved at synge sammen i fællesskabet, og at det lyder godt. Et par elever på overstemmen har imidlertid svært ved at ramme tonerne. Musiklæreren knokler og prøver forskellige strategier: øve én tone ad gangen, lytte, så samme tone – nu med melodien på – og så alene igen. Det driller alligevel. John og Andreas begynder at skubbe til hinanden. Emma stirrer tomt ud i luften. Snart slås John og Andreas. Læreren placerer dem i hvert sit hjørne i musiklokalet. De kan komme tilbage, når de kan opføre sig ordentligt. Glæden er forduftet. I frustration og afmagt ender læreren med at skælde klassen ud. Stemningen er i bund.

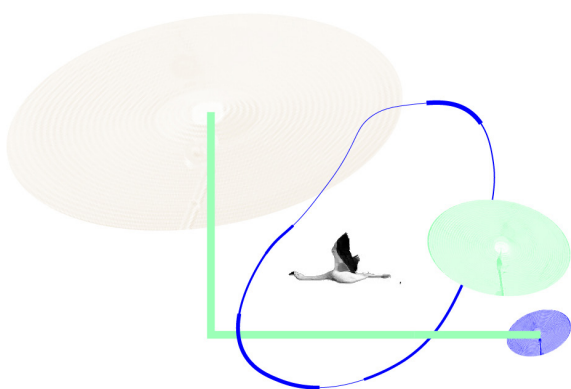
Lad os tage et kig ind i 4.d en helt anden dag. Klassen arbejder med emnet sang og stemme. John, der tit slås, og et par stille elever som Emma synger sjældent med i musiktimerne. Det har musiklæreren noteret sig og besluttet at tage højde for. Derfor lægger hun ud med noget, alle kan deltage i: at udforske og lege med deres stemmer. I mindre grupper eksperimenterer de løs med stemmens, strubens, mundens og tungens lyde. Det lyder mærkeligt, men er ikke pjat. Grupperne skiftes til at vise to af deres bedste lyde frem. Nogle

er virkelig sjove og underlige. Emma kan sige som den sjældne klokkefrø. De andre prøver at efterligne. Hun vokser. John kan synge høje, fyldige toner og viser det gerne frem. Hierarkierne og de sædvanlige dynamikker i klassen er for en stund visket ud. Timen sluttes med, at alle synger med på et par af deres favoritsange, som klassen sammen har valgt. I dag er der flere, der synger med, end der plejer at være. Stemningen er høj. Et par synger uopfordret andenstemme på *åh manāna*.

At skabe et godt og inkluderende læringsmiljø i musik handler meget om, hvordan man tilrettelægger, organiserer og gør sin undervisning som lærer. Men hvordan griber man det konkret an, når man som klasseleder vil tænke fællesskab og inklusion ind i musik? I materialet her finder du konkrete bud herpå.

Om inspirations- materialet

Materialet er bygget op, så der først findes generelle overvejelser om et inkluderende læringsmiljø og fællesskabende didaktik i musikfaget. Dernæst kommer der noget om tegn på et inkluderende læringsmiljø i musik samt gode råd. Til sidst er der fem emner, der indeholder konkrete undervisningsforløb og opgaver.

Hvert emne (stemme, sang, krop, lyd og sammenspil) indledes med generelle overvejelser om emnets inkluderende potentialer og mål. Der er sat tid på for at give et fingerpeg om omfanget. Bliver I grebet af det, så fortsæt endelig. Ellers gå videre til næste opgave. Sammen er I i gang med musikalsk udforskning.

Det er vigtigt, at du formidler med engagement og autenticitet på *din* måde. Synes du, opgaverne er underlige, så prøv alligevel, om du og eleverne kan gå til

dem åbent, undersøgende, måske med et smil på læben og med attituden *nu gør vi noget, vi ikke har gjort før. Lad os prøve sammen. Vi bliver sikkert klogere af det.* Træk ikke opgaverne i langdrag, hvis modstanden mod dem er stor, men gå videre til det næste. I kan altid vende tilbage en anden gang, hvor åbenheden og modet til at eksperimentere i mellemtiden er vokset.

Undervejs er der gør ikke/gør-bokse. De indeholder eksempler på situationer, der kan være værd at stoppe op og tænke over. Situationerne kan tackles på mange måder. I boksene er der nogle bud.

De fem områder er ikke tænkt som en progression, men det giver god mening at arbejde med hvert emne uden for stor tidsafstand, så man husker terminologier og arbejdsmåder. Krydr gerne emnerne med dine egne idéer og gode eksempler.

Under de første fire emner trækkes der på lærerens klasseledelseskompetencer. I det sidste emne sammenspil under forløbet *På dybt vand* bringes elevernes medejerskab, samarbejde og autonomi i spil, hvis klassen er moden til en højere grad af selvstændighed. Her er det lærerens svære opgave at slippe grebet, holde sig i baggrunden og følge elevernes arbejde fra siden.

God fornøjelse med materialet, eleverne og musikken!

Et inkluderende læringsmiljø i musik

Mennesker udtrykker ofte følelser som glæde, sorg, kærlighed og fortvivelse gennem musik. Der er musik ved fester, sportsbegivenheder og de store livsbegivenheder som dåb, bryllup og begravelse. Noget lytter man til, noget deltager man i. De fleste elever i 4. klasse har oplevet – i og udenfor skolen – at musik spiller en vigtig rolle, når det handler om fællesskab, sammenhold og at udtrykke noget, man har på hjerte. Erfaringerne kan bringes ind i musikundervisningen ligesom elevernes fælles udgangspunkt: kroppen, stemmen, ørerne, hverdagen og en vis portion fantasi, der vokser, når man hjælpes ad. Opgaverne i inspirationsmaterialet tager primært udgangspunkt i det, eleverne har til fælles, og som ikke kræver særlige musikforudsætninger.

Musik og fællesskab

De fleste ønsker sig at være en del af et fællesskab og høre til et sted – *longing for belonging*.¹ For en elev i skolen er det at blive accepteret og anerkendt i de sociale fællesskaber det mest betydningsfulde, og eleven investerer rigtig meget energi i at blive inkluderet.²

En skole- eller klassekultur er sit eget økosystem, der kan spænde fra en stærk fællesskabsfølelse og inklusion til mobning og ekstrem eksklusion. Det kan være svært som lærer at forhindre mobning i frikvarterer og udenfor skoletid, men i musiktimen kan du som klasseleder påvirke klassekulturen og fremhæve forskellighed som en styrke.

Udfordringen er at tilrettelægge forløb, hvor eleverne kan deltage og gribes hver især. Musik er mere en meningsfuld aktivitet end bare et klingende resultat,³ og musik skabes i fællesskab. Det sker når klassen synger, spiller og skaber musik sammen. Her kan opstå et musikfagligt fællesskab med fokus på det, vi kan sammen – musikken som det fælles tredje – og i mindre grad på dig og mig. Når eleverne bliver optaget af fællesskabet om musikken, glemmer de sig selv. I det

frirum kan de slippe for komplekse mobbedagsordener. Derfor er det tydeligste tegn på et godt læringsmiljø i musik, at eleverne sammen er optaget af – musikken.

Målet er ikke, at den enkelte elevs særpræg udviskes i fællesskabet – tværtimod. Når eleven byder ind med sin stemme, rytme eller idé, kvalificerer det fællesskabet og giver kulør og klangfarve. Eleven skal opleve i praksis, at dennes bidrag faktisk gør en forskel, at dennes bud bliver taget alvorligt som i indlednings-scenancen, ligesom fællesskabet er lidt fattigere, når eleven ikke deltager. Omvendt skal der også være plads til den elev, der har behov for at trække sig ud af fællesskabet for en stund. Det skal ikke gøres til noget stort. Hvis du fokuserer på at gøre fællesskabet så attraktivt som muligt, skal de, der har trukket sig ud, nok komme listende tilbage.

Elevers forskellige musikalske kompetencer

At være kompetent indenfor musik handler om andet og mere end at synge eller spille på et instrument. Man kan også i musik være god til at samarbejde, få idéer, associere, lytte, åbne sig for musikken eller knække læsekoden i forhold til noder eller grafisk partitur. En klasse består af individer med forskellige ressourcer og udfordringer, for eksempel sangligt, rytmisk, motorisk, i forhold til lydfølsomhed eller det at have en solid musikalsk bagage, der gør at man keder sig i undervisningen.

Musikfaget kan let blive et udstillingsvindue, hvor elever, der kan synge eller spille, shiner, mens de, der ikke kan, blegner. Tilrettelægger du primært musikaktiviteter, der forudsætter at kunne synge med ren intonation eller holde en rytme, bliver de, der ikke kan, hørbart udstillet. Tilrettelægger du aktiviteter, hvor stemmen bruges alsidigt, eller aktiviteter med lydbilleder, der kan løses uden fast puls, kan alle bidrage og føle sig inkluderet i det skabende musikalske arbejdet.

1 *Beskrevet i: Rabøl Hansen, H. (2011). Lærertilv og mobning, ph.d.-afhandling, DPU/Aarhus Universitet.*

2 *Canger, T. & Kaas, L.A. (2016). Praktikkbogen – didaktik, klasseledelse og relationsarbejde. Hans Reitzels Forlag.*

3 *Small, C. (1998). Musicking – the meanings of performing and listening. Middletown, Conn. Wesleyan University Press.*

Men hvad med elever, der er vant til at spille og synge? Skal de ikke udfordres eller lære noget? Jo! Et inkluderende læringsmiljø i musik indeholder forskellige forløb, der ansporer, giver læring og giver plads til dem med særlige forudsætninger. De kan løfte fællesskabet og give det unikke oplevelser, der kun kan lade sig gøre med netop deres styrker.

Elevernes indstilling til musik

I 4. klasse har eleverne ofte musikfavoritter, men der er plads til udvidelse af den musikalske horisont. Som lærer har du stadig adgang til elevernes fantasi og kan inspirere dem. En fornem opgave er derfor at hjælpe eleverne til at undersøge, holde ørerne åbne overfor en mangfoldig musikverden og give sig i kast med selv at byde ind. Der kan tidsnok opstå en lukkethed hos eleven, der kasserer musik med udtalelsen *det kan jeg bare ikke li'*. Meget interessant musik er opstået og båret af fantasi og en *lad os se, hvad der sker, hvis-attitude*. I et inkluderende læringsmiljø er åbenhed og fællesskabsfølelse styrker – både i mødet med nyt, ukendt stof og i mødet med klassekammerater, der kan, gør, tænker eller udtrykker sig på andre måder end en selv. At italesætte og få øje på åbenheden som en styrke i klassefællesskabet giver et godt læringsmiljø.

Det er på den anden side også vigtigt at anerkende den enkelte elevs præferencer. Udvikling af en musiksmag kan spille en vigtig rolle i børns identitetsdannelse. *Hvem er jeg?* markeres, diskuteres, afprøves og udvikles gennem præferencer for forskellige slags musik. Smag handler nemlig ikke bare om musik, men om holdninger, identitet og værdier. Derfor bør skolen også præsentere eleverne for det, de ikke opsøger af sig selv – ikke kun af musikalske grunde, men som indgang til at forstå andre mennesker, deres værdier og holdninger. Det kan for eksempel ske i arbejdet med ret forskellige genrer som hiphop, klassisk avantgarde og finsk råbekor, hvor eleverne får indblik i helt forskellige udtryk, genrer og musikkulturer.

Hvad kendetegner et inkluderende læringsmiljø i musik?

I et inkluderende læringsmiljø kan eleven udvikle positive selvbilleder, føle sig socialt accepteret og respekteret af læreren og klassen. Vellykkede musikoplevelser vækker positive følelser hos eleven, giver glæde, selvsikkerhed og en følelse af fællesskab. Det er skønt, når det lykkes, men opgaven er ikke let.

Det er til gengæld lige til at tage temperaturen i en klasse og se, om der er et inkluderende læringsmiljø eller ej. Er eleverne optagede af musikken? Glemmer de sig selv for en stund? Tør eleverne spontant eller forberedt vise noget, de er gode til eller slet ikke er gode til i klassen? I et inkluderende læringsmiljø er eleverne ikke bange for at være sig selv eller blive til grin. Måske kommer de andre elever endda med opmuntringer eller bliver imponeret, når én har vist noget frem.

Tegn på et inkluderende læringsmiljø i musik:

- At eleverne er optagede af musikken og samværet omkring den (og glemmer sig selv).
- At læreren tør fejle.
- At eleverne tør fejle (fejl er en kilde til læring – det er ok at fejle).
- At klassen kan grine med (og ikke ad) hinanden.
- At hver især kan grine ad sig selv. "Du kan miste alt håb, hvis du ikke kan grine ad dig selv. Jeg griner meget," sagde den multihandikappede fysiker Stephen Hawking.⁴
- At eleverne tør vise noget for klassen – selvom de ikke er sikre på, om det går godt.
- At der er plads til at give udtryk for frustration, når noget ikke lykkes.
- At der er en åbenhed i klassen, når noget nyt skal prøves af.
- At der er plads til at have en dårlig dag.
- At eleverne føler sig accepterede og respekterede.
- At eleverne oplever, at de lærer noget.

Ved at stå frem inviterer man andre ind i sin sårbarhed og til at gøre det samme. Vogter eleverne på hinanden, tør kun få stille sig frem. Så er der brug for en indsats for at gøre noget ved miljøet med grundtonen: *Vi gør alle vores bedste og bidrager på hver vores måde med det særlige, vi hver især er og kan.*

⁴ Politiken, 26. august 2016, sektion 1, side 6.

Gode råd: Hvad kan du gøre som musyklærer?

Vis inklusion

Som lærer går du foran som det gode eksempel og viser vejen. Eleverne lægger mærke til alt det, du siger og gør. Skal I danse, så dans så godt, du kan, selvom du føler dig klodset. Ved at stille dig frem og være dig selv, gør du inklusion og viser, at der er plads til, at alle deltager. Vær ikke bange for at sige lige ud: *Hov, jeg spillede forkert*. Klassens læringsmiljø rummer det ikke-perfekte og smutterne. Fejlen er en ven og et læringspotentiale. En optimistisk holdning, der siger, *hvad jeg ikke kan lige nu, kan jeg om lidt*, er et godt udgangspunkt for at blive bedre.

Skab tydelighed om rammerne

Skab overskuelighed, og vær tydelig i forhold til musiktimens indhold. Det hjælper alle elever, særligt de udfordrede. Gennemgå nøje, hvad I skal, med hvem, hvornår, hvordan, hvorfor, og hvad der er målet. Det minimerer utryghed og giver værktøjer til at navigere i fællesskabet, i lydkaos eller et uvant lokale. Husk: At danse armkrog kan for én elev være ligetil og sjovt, men utrygt for en anden elev (*hvad, hvis jeg bliver svinget for vildt rundt?*).

Arbejder I i grupper, kan forløb på 3-4 gange i samme gruppe skabe tryghed fremfor nye grupper hver gang, men skel til, om der skulle være inaktive grupper.

Stil gode opgaver

Vær præcis, når du stiller en opgave. At udtænke og formulere gode opgaver, hvor ingen er i tvivl om, hvad de skal, hvornår, med hvem, hvor længe og hvorfor, er svært. Det tager mange år at blive god til det. Uklare instruktioner skaber utrolig meget forvirring og uro i klassen. Præcise anvisninger med gode eksempler hjælper eleverne til hurtigt at komme i gang og holde fokus. En opgave med stramme rammer (benspænd), ikke for lang eller for kort tid til opgaven giver impuls til at komme hurtigt i gang og ikke sidde og ruge over opgaven.

Italesæt forskellige typer udfordringer

Som udgangspunkt gør børn deres bedste. Hvis ikke, er det fordi, der er noget på spil for dem. Knas i

maskineriet er et signal til dig om, at her skal gøres noget. Spørg ind og undersøg, hvad det handler om.

Eleverne i klassen har forskellige forudsætninger og forskellige måder at lære på, og de motiveres forskelligt. Mangfoldighed er en styrke i fællesskabet. Det kan du fint italesætte for klassen. Vær ikke bange for at tydeliggøre, hvad der kan være svært i en opgave, for eksempel teknisk eller følelsesmæssigt, men hold det på det generelle plan, så ingen elever bliver udstillet. Sig for eksempel: *Nu tager vi hul på basspil. Hvad er svært her? Fysisk stort instrument til lille hånd, lytte til andre, mens man spiller, huske rækkefølgen, her kan man blive frustreret, når ...* Krydr det undervejs med udsagn såsom *øvelse gør mester* eller *lidt på vej er halvvejs i mål*. Mind klassen om, at I hjælpes ad og sammen kan nå langt, og hold øje med, at eleverne får oplevelsen af at lykkes med en opgave.

Anerkend elevens følelser, men tal om dem som noget alment menneskeligt

Elever kan for eksempel blive følelsesmæssigt berørt, hvis musikken bevæger dem, hvis de begår fejl, eller hvis nogen griner ad dem. Anerkend elevernes følelser (*jeg kan se, du blev ked af det*), men gå ikke videre med det på det personlige plan. Tal i stedet om elevens følelser som noget alment menneskeligt (*det kender de fleste af os*). Få fokus væk fra den enkelte. Gør ikke den enkelte elevs følelser til genstand for undervisningen.

Grib forstyrrelsen

Hvis elever undervejs i en aktivitet i iver eller negativ parodi sætter gang i noget forstyrrende (for eksempel at spille trommer på lårene, lave uopfordrede illustrerende fagter til en sang eller tage sejle-op-ad-åen-armgreb), så anerkend deres idé (*jeg kan se, at I har fået en god idé. Lad os tage armgreb alle sammen i næste omkvæd*).

Vis fagligt engagement

Dit faglige engagement, når eleverne byder ind, betyder rigtig meget for eleverne. Arbejder I med lyd, og finder eleverne mærkelige lyde, er det afgørende, at du tager deres bud alvorligt. Med dit engagement og ved at være et autentisk forbillede sætter du rammen om klassens musikalske fællesskab.

Byg videre på elevernes idéer

Meget selvkritiske elever kasserer ofte deres bud. I stedet for at kassere og starte forfra, så støt elevens forsigtige bud, og byg videre på det. Tag udgangspunkt i det, der fungerer godt. Arbejder I med dans, og er eleven helt blank, kan du trække på elevens hverdagserfaringer (*vis mig, hvilken bevægelse du gør, når du spiser suppe*). Gentag bevægelsen og finjustér, så den passer til fire slag i takten og forvandles til et move i dansen. Med din musikfaglighed kan du synliggøre og øge kvaliteten af et bud, der ved første øjekast synes undseligt.

Giv konkret feedback

Det er svært at finde en god balance, der på den ene side anerkender elevernes input i det musikalske arbejde og på den anden side ikke gør læreren til jubelidiot.⁵ En god blanding af sund skepsis, åbenhed og nytænkning er en stor styrke hos læreren. Giv konkret feedback (*den proplyd var interessant*) og ikke generel (*det lyder vel nok godt*).

Kend din klasse

Alle klasser er forskellige. Det kræver en analyse af klassen at få greb om, hvad dens styrker og udfordringer er, og hvordan du kan differentiere og skabe et inkluderende miljø. Analysen skal indgå i dine didaktiske og pædagogiske overvejelser, når du forbereder dig. Kender du ikke klassen, men er løs musikgæst, så tal med klassens lærerteam om, hvem der er i fare for at blive eller allerede er ekskluderet. Er der noget, du skal tage højde for, med hensyn til hvem de skal sidde ved siden af i timen, danse med eller være i gruppe med? Er der elever, du skal give en særlig udfordring eller tage særlige hensyn til?

Hvis elever hader musiktimerne, kan de have haft dårlige oplevelser. Det skal man tage alvorligt. Det kan handle om mange forskellige ting og er værd at spørge ind til.

Led efter rolleskift

I musiktimen kan der ofte vendes op og ned på gamle roller i klassen. En læsestærk elev viser sig måske svag i musiktimen og har svært at holde rytmen alene. Så træder den læsesvage elev hjælpende til og viser sig som den taktfaste eller som dirigenten med overblik. Se efter anledninger til rolleskift i musiktimen, led efter oversete potentialer, og støt dér, hvor noget nyt kan vokse frem. Og når en elev folder sig ud og overrasker,

så fortæl det videre til klassens øvrige lærere. Måske kan der vokse et nyt elevsyn frem.

Undgå enten-eller

Undgå som lærer enten-eller (*enten er du med, eller også er du ikke med til at synge*). Tilbyd i stedet den trætte, den usikre eller den med modstand muligheder for at liste sig ind undervejs, lure aktiviteten af eller komme med i fællesskabet i næste aktivitet. Nogle har bare en dårlig dag, magter ikke fællesskabet og holder sig i periferien. At melde sig ud af rundkredsen, få en selvvalgt luffer eller et par høretelefoner til følsomme ører kan af og til være en hjælp. At presse elever til altid at være med til en aktivitet, er ikke nødvendigvis det bedste.

Melder en elev sig for en stund ud af fællesskabet, så gør det ikke til et issue for hele klassen. Fokusér i stedet på de mange og det faglige indhold. Aktiviteter, der fænger mange, smitter. Husk også, at en lille topmotiveret gruppe, der giver den hele armen, trækker klassen med.

Kast dig ud i noget nyt

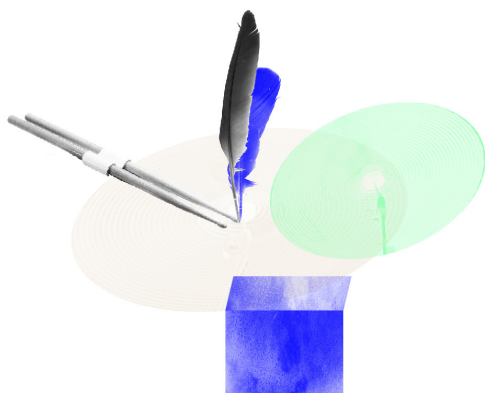
Musikfaget har forskellige vilkår på landsplan. Det gælder adgang til instrumenter og lokaler ligesom den enkelte musiklærers styrker og svagheder. Måske er du en rutineret sanger, men spiller nødig til fællessange. Eller du kan spille til Sensommervise uden problemer, men brummer helst kun svagt med. Brug på den ene side dine stærke sider i undervisningen, men vær heller ikke bange for at tænke nyt eller kaste dig ud i noget, du ikke helt har styr på. Tag også klassen med på råd (*er I med på at gøre det på en anden måde, end vi plejer, selvom vi ikke helt ved, hvor det ender?*), og lad eleverne være med i evalueringen af forløbet, så I kan tilpasse det til en anden gang.

⁵ Ubbesen, I. (2011). *Klasseledelse i og med musik*. I M. C. S. Schmidt (Red.), *Klasseledelse og fag, Dafolo*.

Lad musikken fylde, hvis der er konflikt mellem to

Hvad kan du gøre, hvis et par i klassen kommer i konflikt i timen – måske en konflikt, der er startet inden? Ofte vil andre blande sig. Konflikten breder sig og er ved at snuppe al tiden. Her er nogle bud:

- Brug din professionelle dømmekraft til at vurdere konfliktens omfang. Er det en pyt-ting? Kan I snakke om det lige efter timen? Er det en krævede konflikt? Hvis ja, så fortæl hele klassen, at du kan se, at konflikten fylder meget i hele klassen, men at du gerne vil isolere den til de to, som konflikten startede hos. Lad klassen øve noget sammen uden dig, for eksempel bølgen (se under dans), mens du kort taler med de to.
- Spørg de to, om de er interesserede i at tale sammen og finde en løsning her og nu, så de kan være i rummet samtidig. Hvis ja, hvad kan de gøre? Hvis nej, så må de være i hvert sit rum. Parkér konflikten der, og fortæl, at du taler med klassens lærerteam, der tager den op senere. At få afstand til konflikten vil gøre det lettere at tale om den med de involverede.
- Lad det, der er rammesat, fylde. Kom i gang med musikken. Ellers signalerer du, at andet er vigtigt (brug maksimalt 10 minutter på en konflikt).

Spørg eleven om en god idé (elev i vanskelig læringsituation)

Nogle elever oplever af og til at være i en vanskelig undervisningssituation og gå i hårdknude eller fryse i egne tanker og kommer derfor ikke i gang med opgaven. Det kan for eksempel være en som Mathilde, der, første gang klassen arbejder med sammenspil, er engageret og spiller uden problemer. Næste time går hun helt i stå. Læreren finder en hvid kølle. Mathilde kan stadig ikke spille. Så kommer det fortvivlet: "Jeg kan kun spille med den blå xylofonkølle, og nu er den her ikke."

Hvad er der på spil? Her er nogle bud på forklaringer:

Mathilde, der mangler sin blå kølle, er fokuseret på at gøre det rigtige. Alt skal være som første gang – ellers bliver det ikke godt. Hun bliver utryk med hensyn til, om hun kan præstere rigtigt, hvis ikke hun får den samme kølle igen. Der kommer mange følelser i spil: Hun bliver usikker, oplever sammenspilssituationen som ubehagelig, giver op og melder sig ud af klassens spillefællesskab. De andre går også i stå, for Mathildes lille figur mangler nu i helheden. Hvad kan du gøre?

- Bliv først klogere på, hvad der sker, og hvad der er på spil for eleven.
- Anerkend, at eleven har det svært (*jeg kan se, at det er vigtigt med den blå kølle. Og nu er den væk*).
- Vær nysgerrig. Afdramatisér det, der er på spil. Spørg for eksempel:
 - Hvis den blå kølle er forsvundet, har du så en idé om, hvad der kan hjælpe dig?
 - Hvad er det næstbedste, vi kan gøre?
 - Hvis vi skal gøre det igen, hvad vil du så gerne have, der skal ske næste gang?

Eleverne har ofte et bud på, hvad der kan hjælpe dem, hvis de går i hårdknude følelsesmæssigt. Måske er svaret: *Hvis jeg må skifte til et andet instrument eller hvis jeg må stå ved siden af Sofie. Så kan jeg godt.*

Fem faglige emner

I de fem emner kan du finde inspiration til at arbejde fagligt og inkluderende i musik og inddrage elevernes forskelligheder. For hvert emne kan du se kompetenceområder, tanker om mål i et inklusionsøjemed og til sidst konkrete opgaver med et bud på forløbets længde.

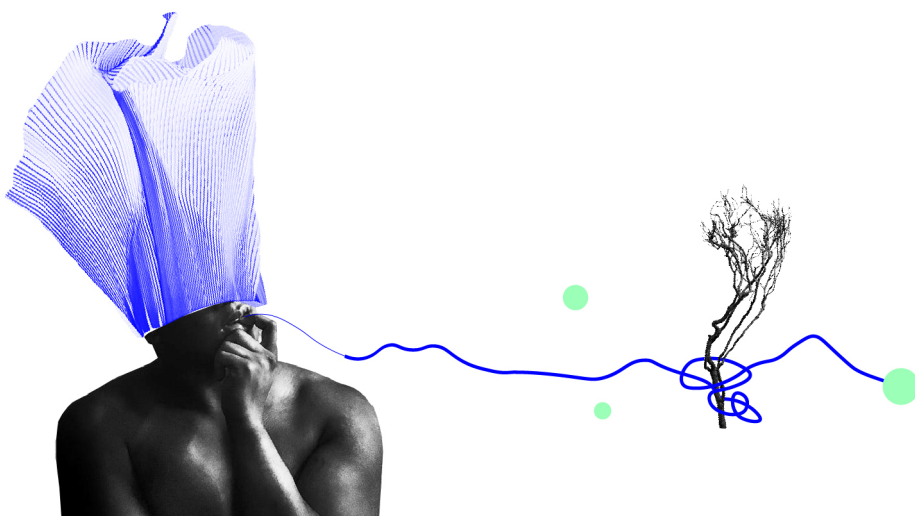
De fem faglige emner er:

Nogle klasser har sunget meget og er trygge ved deres sangstemme, men måske mere uvante med at bruge den til mærkelige lyde og at eksperimentere. Her kan det være en god idé at tage udgangspunkt i det kendte og trykke først (forløbet med sang) og dernæst forløbet med stemmen. For klasser, der ikke er vant til at synge eller bruge stemmen, kan det måske være en fordel at starte med en mere fysiologiske tilgang: Hvad kan stemmen, struben, munden og læberne? Her må du bruge dit faglige skøn.

1. Stemme

Kompetenceområde:
musikudøvelse – med elementer
af musikalsk skaben og
musikforståelse

Alle kan byde ind, ingen er ekskluderet på forhånd, når I eksperimenterer med at tale, råbe, hviske, synge, rappe. Hver stemme har sit særpræg og kan noget forskelligt. Stemmen kan på samme tid udtrykke noget individuelt og noget fælles. Variation i udtryksformer åbner for den grundlæggende forståelse hos eleverne: Der er godt nok mange måder at være menneske på, og mens eleverne løser opgaverne, kan der opstå relationer og fælles oplevelser.

Brug din stemme som voksen, og eksperimenter med din egen stemme. Stå inde for den med alle dens særheder. På den måde kan du vise inklusion. Så kommer eleverne automatisk til at stå inde for deres stemmer. Arbejd med strubens og alle hovedets lyde. Leg med overgange og udtryk. I kan rigtig meget forskelligt tilsammen. Arbejdet med stemme og sang er en anledning til at arbejde med sprogets lydside (udtale, sprogmelodi og intonation) og til at udtrykke stemninger. Stemningerne kommer til udtryk i klang, artikulation, melodi, puls, betoning, metrik, rytme, dynamik og harmonik.⁶

Mål for forløb 1-3

Formålet med opgaverne er at skærpe elevernes opmærksomhed om egen og andres brug af stemme, strube og mund i arbejdet med forskellige udtryk. Hvornår og hvordan aktiveres disse ved tale eller sang? Stemmen, struben, munden og læberne kan meget: tale, hviske, råbe, heppe, rappe, fløjte og synge. Der arbejdes med forskellige lyde og med volapyksprog eller sprog, som eleverne næppe kender (fx finsk): Vi er fokuserede på måden, det siges på (sprogets prosodi, intonation,

klang), ikke på det sproglige indhold.

Opgaverne veksler mellem at lytte til kunstnere og opgaver, hvor hver enkelt kan blive fortrolig med egen og andres stemme – først i makkerpar (to-og-to), så i større grupper (fire) for til sidst at kunne vise noget frem for hele klassen. Hvis det er grænseoverskridende eller sårbart for eleverne at bruge stemmen på mærkelige måder to-og-to, kan du bare gøre makkerparrene til større grupper fra start, så de består af et par stykker mere. Derfor er antallet af elever i opgaverne skrevet som 2-4 elever per gruppe.

Lærerens opgave i alle tre forløb:

- Inddel klassen i faste makkerpar til alle tre forløb – først to-og-to eller fire og fire, alt efter hvad eleverne magter. Hvert makkerpar får et andet fast makkerpar at vise opgaven.
- Hold øje med tiden. Sørg for flow og relativt hurtige skift mellem opgaverne og for, at eleverne ikke ruger længe over opgaven. Timing og flow er afgørende for, at det ikke bliver langtrukket og mærkeligt. Videre!

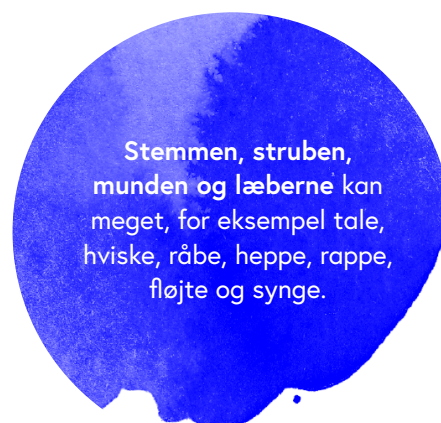
Giv besked, når der er et minut tilbage, og når opgaven skal fremføres for makker, makkerpar eller klassen.

⁶ Holgersen, S.E (1997). "Musikalsk og sproglig udvikling", Musik og pædagogik 1.

Forløb 1. Stemme, strube, mund og læber (1 lektion á 45 minutter)

Forløbet fokuserer på stemmefysiologi. Vi skal arbejde med stemme, strube, mund og læber. Hvordan kan man bruge dem? Hvordan mærkes det i kroppen? Hvordan lyder det? Hvordan kan man med tonefald, gestik og krop udtrykke et bestemt budskab med stemmen uden forståelige ord? Vi skal lytte til mange måder at gøre det på, arbejde med, hvordan stemmen kan udtrykke forskellige stemninger – og arbejde med vrøvlesprog.

Sørg for præcise, korte instruktioner til hver opgave. Tiden til og mellem hver opgave er kort for at sikre tempo, timing og flow i arbejdet i alle tre forløb.

OPGAVE 1

Tunge-/læbelyd

- Find på hver jeres lyd, hvor kun tungen eller læberne bevæger sig (2 minutter).
- Sig jeres lyde til jeres makkerpar (2 minutter).

OPGAVE 2

Stemme-/strubelyd

- Find på hver jeres lyd, som stemmen laver. Nu bevæger struben sig. De to lyde skal være så forskellige som muligt (for eksempel dyb/høj, lang/kort, kraftig/svag) (2 minutter).
- Sig jeres lyde til jeres makkerpar (2 minutter).

OPGAVE 3

Sprogets prosodi – udtryk

- Leg med sætningen *skal vi for resten synge i dag eller hvad?* Sig den med forskellige udtryk, for eksempel vredt, forvirret, kærligt. Beslut en måde at gøre det på. Den ene siger det med ord. Den anden med samme udtryk, intonation og mimik og understreger budskabet, men med volapykord. Man skal forstå meningen, ikke ordene (2 minutter).
- Sig jeres to sætninger for jeres makkerpar (2 minutter).

OPGAVE 4

Sprogets prosodi – udtryk

- Syng jeres sætning med nøjagtig samme udtryk som i opgave 3 (sætningen, man forstår, og sætningen på volapyksprog (2 minutter).
- Syng jeres to sætninger for jeres makkerpar (2 minutter).

OPGAVE 5

Vis det for hele klassen

Eleverne står i en rundkreds. Start fra en ende, og syng én efter én jeres sætning fra før (*skal vi for resten synge i dag eller hvad?* eller vokalpyksprogssætningen). Hvis én ikke tør, så spring hen til den næste i rundkredsen.

OPGAVE 6

Lyt sammen

Lyt alle til en bid af Ligetis *Mystère du macabre* med Barbara Hannigan & London SyO dirigeret af Sir Simon Rattle (<https://youtu.be/w0Tvj83xqDw>).

Tal om:

- Hvordan sangeren bruger sin stemme, strube og læber. Synger hun? Taler hun? Eller noget helt tredje?
- Om I forstår, hvad hun siger eller synger. Hvad tror I, hun vil udtrykke?
- Om I tror, hun selv har fundet på det, hun udtrykker, eller om der er en anden, der har fundet på det. Hvis en anden har fundet på det, hvordan ved hun så, hvad hun skal?
- Hvad orkestret laver.

SITUATION	GØR IKKE	GØR
En gruppe synes, opgaven er dum, og tager den ikke seriøst. Tiden går med at fjolle og grine. Da de skal sige deres lyde, bøvser de. Alle griner. Det er svært at samle op.	Skæld gruppen ud over, at de ikke tager opgaven alvorligt og fjoller tiden væk. Giv dem en advarsel: <i>Næste gang ryger I udenfor døren, hvis I ikke tager opgaven alvorligt. Det ødelægger det for de andre</i>	Tjek din opgaveformulering. Var rammerne for løse? Kunne du have undgået prut og bøvs ved at give et benspænd, der forhindrede det, som i opgaven ovenfor? Eller: Tag deres bøvs dybt seriøst: <i>Gen-tag den lige. Vi skal lige have helt fat i, om bøvsen var et eksempel på den korte eller den lange lyd.</i>
En elev har lavet en lyd og sagt den for sin makker. Det er gået godt, men da de skal sige den for hele klassen, bliver eleven nervøs, genert og vil ikke.	Forsøg at overtale den generte elev til at sige sin lyd, for du ved jo, at eleven kan (<i>du kunne jo før, så kan du også igen. Prøv nu!</i>)	Anerkend, at det er ok at være genert, når man skal vise noget frem. Italesæt det kort som noget alment (<i>det kender alle</i>). Spørg makkeren, om hun kan vise det i stedet. Få den generte til at sige, om den var rigtigt videregivet. Gå hurtigt videre til næste gruppe.

Forløb 2. Tale (1 lektion á 45 minutter)

Forløbet fokuserer på talestemmen. Vi skal lytte til, hvordan man også kan bruge stemmen. Det vigtige i dag er ikke at forstå ordenes budskab, men at lytte efter alt det andet, stemmen udtrykker – for eksempel glæde, vildskab, fortvivlelse – og lægge mærke til, hvordan stemmen gør det. Synger, råber eller rapper den for eksempel?

Stemmen, struben, munden
og læberne kan meget,
for eksempel tale, hviske,
råbe, heppe, rappe,
fløjte og synge.

OPGAVE 1

Lyt

- Lyt til Pertti Kurikan Nimipäivät (PKN):
Aina mun pitää (<https://youtu.be/zEiM6l-5meQI>).
- Tal i hele klassen om:
 - Hvordan forsangeren bruger sin stemme.
 - Om han synger eller taler.
 - Hvad han mon vil udtrykke.

Gå tilbage til forsangerens start, og hør de første 10 sekunder.

OPGAVE 2

Arbejd med sprogets udtryk

- Gå sammen med din makker fra 1. del.
- Lav hver én sætning på volapyksprog med samme udtryk som forsangeren. Sig hver især sætningen for jeres makkerpar (3 minutter).

OPGAVE 3

Lyt til finsk råbekor

- Lyt til finsk råbekor: Mieskuoro Huutajat: H.Y.V.Ä. (1 minut og 47 sekunder) (<https://youtu.be/HtpQI07MIP4>).
- Tal i hele klassen om
 - Hvordan koret bruger deres stemmer.
 - Hvad det vil sige at synge i kor.
 - Om koret synger, råber, taler eller hvisker.
 - Hvad koret mon udtrykker.

OPGAVE 5

Lyt til rap

Lyt til et hiphopnummer. Lad klassen nå frem til en fællesbeslutning om hvilket.

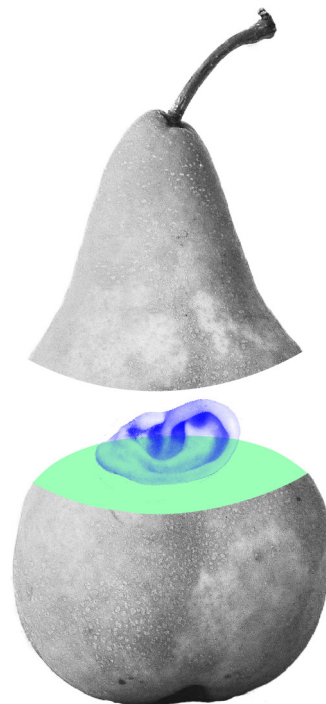
- Hvordan bruger rapperen sin stemme?
- Synger eller taler rapperen?
- Hvad mon rapperen vil udtrykke?
- Hvordan kan I høre, at det er rap?

Tænk på det første, I hørte. Hvilke forskelle er der på måden, rapperen og forsangeren fra Pertti Kurikan Nimipäivät (PKN) bruger deres stemmer på?

OPGAVE 4

Hviskekor i grupper

- Gå sammen med jeres makkergruppe (4 i alt).
- Lav et kort hviskekor i modsætning til det finske råbekor. Brug deres intro-idé: stav til GOOD på skift. Slut med at sige det to gange samtidig: først stille og så kraftigt.
- Fremfør gruppens arbejde for klassen.

Forløb 3. Intonation (1 lektion á 45 minutter)

Forløbet fokuserer på bevidstheden om læber, toner og tonehøjde. Musik består ofte af klang, rytme og toner. I dag skal vi arbejde med et af musikkens grundelementer: toner. Først går vi på jagt efter én tone. Kan I selv lave en tone? Kan I finde toner? Til sidst synger vi en masse toner sammen i en sang.

OPGAVE 1

Fløjtetur

- Kan I fløjte? Prøv at fløjte som en fugl eller fløjt en fødselsdagssang med jeres makkerpar.
- Hvad gør læberne, når I fløjter? Er det svært? Let?
- Puster I ud, eller suger I luft ind imens?

OPGAVE 3

Syng hver jeres tone

- Kør en kort tur i rutsjebanen, men stop midtvejs. Bliv liggende et rart sted på en tone. Syng den for din makker (1 minut).
- Prøv, om I kan huske jeres egen tone, selvom jeres makker har sunget en anden. Syng jeres toner for jeres makkerpar (1 minut).

OPGAVE 2

Stemmerutsjetur

- Kør en tur i rutsjebanen med stemmen i makkerpar. Op og ned (2 minutter).
- Fremfør jeres fløjt og stemmerutsjetur for jeres andet makkerpar (2 minutter).

OPGAVE 4

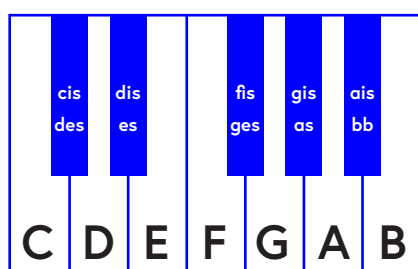
Syng fælles tone

- Sammen med jeres makkerpar har I fire toner fra før. Vælg én af dem som fælles tone. Kan I ramme samme tone?
- Syng så tonen sammen for hele klassen. Havde nogle grupper samme tone, eller var alle forskellige?

OPGAVE 5

På jagt efter fælles tone

Hvis I er i et lokale med instrumenter (for eksempel guitar, klaver, xylofon – instrumenter med toner på). Find en tone med stemmen i jeres gruppe på fire. Den må ikke være for høj eller dyb. Husk den. Gå hen til et instrument med toner på, for eksempel guitar, klaver, xylofon, fløjte, og se, om I kan finde den samme tone.

Syng og spil tonen for hele klassen. Ved I, hvad tonen hedder? Fortæl, hvis I kender dens navn. Der er 12 mulige toner.

OPGAVE 6

Syng en spillet tone

- Find en tone på et instrument med toner på (for eksempel guitar, klaver, xylofon).
- Vælg én tone. Prøv at synge tonen. Syng den for jeres makkerpar.

OPGAVE 7

Tal om tonerne

- Fælles i klassen: Tal om, om det var svært at finde en tone. Var nogle toner lettere at synge end andre? Hvorfor mon? Hvorfor ikke?
- Spil jeres tone for klassen. Bed dem synge den sammen med jer.

OPGAVE 8

Lyt til en sang

Lyt til *Under Stjernerne på himlen* af Rasmus Seebach (<https://youtu.be/CEjJePvzKfo>).

- Hvordan bruges stemmen, struben og munden her?
- Synger, taler eller gør Rasmus Seebach andet i sangen?

OPGAVE 9

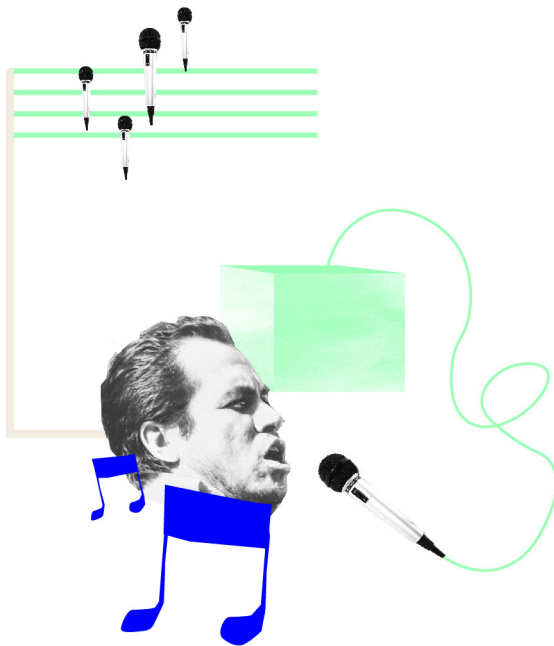
Tale og sang – *Under Stjernerne på himlen* af Rasmus Seebach

- Prøv at tale sangen, hvor I ikke bruger toner – kun ord.
- Prøv at synge med på melodien og tonerne sammen med Rasmus Seebach.

Hvordan kan I mærke i struben, at I taler, synger eller fløjter?

2. Sang

Kompetenceområde:
musikudøvelse – med inddragelse af
musikforståelse og musikalsk skaben.

Alle har en stemme. At bruge den til at synge *sammen* og *samtidig* med andre kan være noget ganske særligt. I fællessang følges alle stemmer ad med hensyn til tekst, rytme og toner, så godt de kan. Individuelle stemmer smelter sammen. Den enkelte i fællesskabet giver lyd, men kan høre dem omkring sig og undgår at overdøve andre. En tilbageholden elev har i fællesskabet et godt sted at øve sig og vokse.

Fællessang kan bygge bro på tværs af stemmeklang, udseende, køn og social baggrund. Her er plads til alle, også stemmer under udvikling. Klassens sang kan forstærkes sammen med en anden klasse, hele skolen eller flere skoler til for eksempel Skolernes Sangdag. Sangen vokser – også med dem, man ikke kender, men forenes med for en stund. Tænk, at en stor gruppe synkront kan gøre det samme på samme tid, så taget løfter sig.

Fællessang kan være et fast, gennemgående element i musikundervisningen (vi synger hver gang for at få rørt stemmen), eller det kan være et forløb, hvor I arbejder i dybden.

Brug din stemme som voksen. Syng for og med. Vis inklusion i praksis ved, at du står inde for din stemme. Så kommer eleverne efterhånden til at stå inde for deres. Har du udfordringer med at synge eller spille for i fællessang, så benyt indspilninger med sang

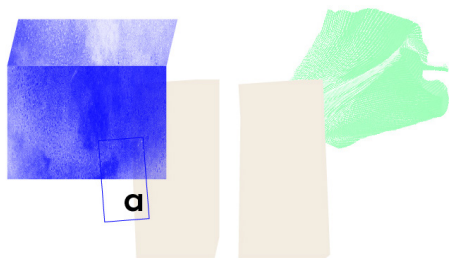
og klaverakkompagnement på nettet (for eksempel Dansk Sang, Clio Online, Spil Dansk). Sammen med eleverne kan du opbygge et trygt og inkluderende læringsmiljø med deltagelsesmuligheder for alle. Det er et godt grundlag for at arbejde videre med intonation, klang og flerstemmighed som en naturlig udvikling af at bruge sin stemme.

Mål for forløb 1 og 2

Formålet med opgaverne i forløbet er at arbejde med intonation, fællessang og kanon som en platform, hvor forskellige stemmer (alle synger med hvert sit næb) bidrager. I den enstemmige fællessang gør alle det samme – samme ord, rytme og toner – så godt man kan. Alle indgår som en del af helheden og fællesskabet. Tøver eleven med at bruge sin stemme, er fællessangen et sted at øve sig med andre og vokse. I arbejdet med kanon udfordres den enkelte elev til at holde sammen med nogle, mens andre gør noget andet. Der er mulighed for at undervisningsdifferentiere i fællessangen gennem arrangementet af den enkelte sang. Eleverne kan for eksempel bidrage til arrangementet af en sang, have en rolle i stemmeopvarmningen, arbejde solo eller i mindre grupper, der synger sammen.

Ved at tilføje musikforståelse og synge en bred vifte af sange kan alle elever byde ind med sange, de kender – uanset social, kulturel eller geografisk baggrund.

Forløb 1. Fællessang (2 lektioner á 45 minutter)

OPGAVE 1

Opvarmning

Foretag en kort stemme- og kropsofvarmning (5 minutter), for eksempel:

- Ansigtsmimik – vis udtryk: se bister ud, forskrækket, glad, ked af det.
- Skriv dit navn i luften med næsen.
- Tyg overdrevent lufttyggegummi.
- Pluk æbler højt oppe og bind snørebånd.

OPGAVE 3

Syng og nyd det

Syng en sang, klassen er glad for. Gå ikke i detaljer, men nyd fællesskabet (4 minutter).

Forløb 1. Synge og lytte sammen (1-2 lektioner, 45-90 minutter)

At synge sammen kan gøres på mange måder. Man kan synge det samme alle sammen på samme tid (enstemmigt) eller noget forskelligt på samme tid (to- eller flerstemmigt). I dag varmer vi først op, så finder vi hver sin tone og leger herefter med tonerne. Herefter synger vi noget, som alle kender, enstemmigt, så lærer vi en ny sang, og til sidst slutter vi med sange, I kender.

Hvis du kan etablere god energi, engagement og *det her er noget, vi har sammen*, i øvelserne og fællessangen – også selvom du har en dårlig dag – smitter det af på eleverne.

OPGAVE 2

Find toner

Find hver jeres tone (3 minutter)

- Elevatorøvelse: Først viser læreren, så en elev, med en udstrakt vandret hånd en langsom bevægelse opad mod loftet, så nedad mod gulvet. Hver især finder en tone. Helst forskellige. Alle toner er lige gode. Bevæger hånden sig opad, følger stemmerne trinløst glidende op i det lyse leje. Bevæger hånden sig nedad, følger de ned i det dybe leje som et fly, der langsomt gasser op og får fart på for til sidst at lette.
- Stop hånden. Alle ligger nu på den etage, de er nået til. Mærk, hvordan det føles i struben, når stemmen bevæger sig eller ligger på én tone. Find samme tone.
- Læreren vælger en elev, hvis tone alle skal finde og synge. Lyder det som én samlet stemme? Det er slet ikke så nemt. Pyt! Gå videre, og prøv et par gange. Kør en elevator tur til. Finder klassen samme tone, så tydeliggør det særlige øjeblik. Tænk, mange forskellige stemmer er blevet til én fælles.

OPGAVE 4

Lær en ny sang

Lær en ny sang (husk at komme rundt i tid, sted og stilarter). Eksempel: *Jeg gik mig ud en sommerdag*. Den findes i flere udgaver på YouTube med for eksempel Midtvest Pigekor, Sorten Muld eller Røst (<https://youtu.be/ZhP-psBRCInc>).

- Lyt til sangen.
- Hvordan opfatter I sangens stemning?
- Hvad handler sangen om? Er den ny eller gammel? Hvem kan have lavet den?
- Nyn hele sangen uden tekst, og find ind i stemningen.
- Gå i detaljer: Syng en linje for med tekst og toner. Eleverne gentager. Fortsæt linje for linje, til I kan den. Tal kort undervejs om svære ord/fraser.
- Afspil sangen (find forskellige udgaver af den på nettet). Tal om, hvad der er særligt i udgaverne. Nyn med på den, der minder mest om jeres udgave.
- Tal om sangens opbygning, for eksempel form (vers, omkvæd), melodians bevægelse, hvordan tekst og melodi hænger sammen, hvordan man kan genkende den.

OPGAVE 5

Vælg en sang

Eleverne vælger en sang.

- Lad eleverne – alene eller to-og-to – på skift vælge en sang, de synes har særlige kvaliteter. Tal om valget. Hvorfor betyder den noget for dem? Hvad er det i teksten, de kan lide? Hvordan synes de, den er at synge – og hvorfor? Hvordan er stemningen i melodien? Hvordan passer den til teksten? Er det teksten, sangbarheden, stemningen eller en begivenhed, de har sunget den ved, der gør de kan lide den?
- Lad eleverne være med til at arrangere sangen. Skal alle synge et vers og nogle få omkvædet? Skal der deles ind i grupper, der synger et vers hver og slutter sammen til sidst? Vil én synge solo? Kan der tilføjes instrumenter eller stemningskabende lyde fra stemmer eller lydgivere i rummet på forspil eller mellemspil? Hvem kan finde på noget enkelt, der passer til, på nogle instrumenter?

OPGAVE 6

Syng noget velkendt

Slut timen med en sang, alle kan synge med på.

SITUATION	GØR IKKE	GØR
I har fokus på fællesskab og sangglæde, men en af sangene, som I har brugt meget tid på at øve før, lyder dårligt i dag.	Stop op midt i en sang, som I har øvet meget. Ret og øv de svage passager for at få dem til at lyde godt.	Forstyr ikke elevernes sangglæde ved at dykke ned i detaljer og små-øve det. Lad alle elever synge og nyde fællesskabet.
I synger en sang, som nogle elever ikke kan lide. De saboterer det ved at lave ansigter og være ukoncentrerede.	Stop op midt i sangen. Bed om ro og respekt for sangvalget. Gennemgå klassens regler for godt kammeratskab og god opførsel. Sørg for, at alle har forstået dem (det tager tid at gøre, og I mister fokus og dyrebar musiktid – derfor: drop det).	Syng sangen færdig, og ignorer dem. Lad eventuelt en af de saboterende vælge næste sang. Ros de syngende for at kunne holde fokus. Foreslå, at en af de syngende vælger afslutnings sangen.

Forløb 2. At synge flerstemmigt sammen – kanon (1-2 lektioner á 45 minutter)

I kanonaktiviteten træner I dét at være sammen om noget i forskellighed. I kanonarbejdet gør eleverne – ikke mutters alene, men sammen med en gruppe – noget andet end andre grupper. Kanonarbejdet er et fint sted at tage hul på flerstemmighed, fordi eleverne her får trænet at holde en selvstændig melodistemme, som alle i klassen har som fælles udgangspunkt.

I kanonarbejdet gentages den samme fælles melodi i grupperne, men forskudt. Essensen er, at hver gruppe må hjælpes ad indadtil og holder sammen – ikke imod andre kanongrupper, men med de andre grupper. Opgaven åbner for differentiering: Nogle i gruppen har melodien og vippes ikke af pinden, selvom andre grupper gør noget andet. Andre har svært ved det og støtter sig til dem, der har den. Eleverne er afhængige af hinanden på det lille plan i gruppen og på klasseplan, hvis der skal opstå flerstemmighed.

Gode råd, når I arbejder med kanon:

→ Sæt eventuelt et par sangere, der har melodien, ved siden af hinanden i hver gruppe. De andre kan støtte sig op ad dem.

→ Ryst grupperne sammen, så de føler sig som én gruppe. Find for eksempel et fælles udtryk, sig en linje fra sangen med høj, dyb, hurtig, langsom stemme. Tal det frem (*I skal hjælpes ad med at lykkes og lytte til hinanden*).

→ Sæt to eller flere kanongrupper i gang, og lad eleverne gå rundt imellem hinanden, eventuelt først to-og-to, og synge deres stemme. På gåturen møder de andre som dem og kan holde sammen med dem for en stund eller vandre videre.

→ Husk: Det tager tid at lære at synge flerstemmigt. Nogle klasser har let ved det, andre rigtig svært. Arbejd kun kortvarigt med kanon og flerstemmighed, hvis klassen har svært ved det. Mærk efter, om de kører træt, og skift aktivitet.

→ Undgå alles kamp mod alle, hvor stemmerne brøler for at høre sig selv (*syng ikke kraftigere, end I kan høre de andre. Nyd flerstemmigheden*).

OPGAVE 1

Opvarmning

At synge sammen kan gøres på mange måder. Man kan synge det samme alle sammen (enstemmigt) eller noget forskelligt samtidig (to- eller flerstemmigt). I dag skal vi arbejde med kanonprincippet, hvor alle synger samme melodi, men ikke samtidig. Ved at forskyde melodien og starte på forskellige tidspunkter i grupper opstår der flerstemmighed. Men først skal vi have fat i stemmen og kroppen i en fælles opvarmning.

Udfør stemme- og kropsofvarmning. Det er godt at få gang i kroppen og stemmen, for eksempel:

- Klap i luften efter en masse myg.
- Sig som en myg, der flyver tæt på og forsvinder.
- Sæt en fælles puls i gang i gåtempo. Alle klapper samtidig på alle slag.
- Vis klappeøvelsen: klap én gang i egne hænder over hovedet, klap så med henholdsvis højre hånd, så venstre på hovedet, bryst og til sidst lår.
- Stil klassen i to rækker overfor hinanden.
- Lad eleverne udføre klappeøvelsen overfor hinanden.
- Sæt første gruppe i gang. Efter fire klap sættes anden gruppe i gang. Rækken må hjælpes ad for ikke at blive hylet ud af den (kanonprincippet: Grupperne gør det sammen, men forskudt). Der går nemt kluddermor i den – pyt! Grin med og ikke ad hinanden.

OPGAVE 2

Lær sangen *Jeg har fanget mig en myg*

Øv teksten til *Jeg har fanget mig en myg* ved at tale den (ikke synge).

*Jeg har fanget mig en myg
Smeltet fedtet af den
Tønden her er stor og tyk
Fylt med fedtet fra den
Sy mig fluks et støvlepar
Du kan godt begynde
Hvis jeg ingen penge har
Får du fedt i tænde*

*Dine støvler har jeg her
De er meget fine
Den som disse støvler ser
Kommer til at grine
Der er store huller i
Tæerne bli'r kolde
Syn's du det er snyderi
Må du fedt beholde*

Leg med forskellige måder og udtryk, for eksempel:

- Hviske teksten.
- Tale med ens vokaler: *ji hi fingit mig in mig*.
- Sige teksten hurtigt, langsomt, snøvlende.
- Eller som Dronning Margrethe, en begejstret sportskommentator, en barsk fætter.

OPGAVE 3

Lyt til sangen *Jeg har fanget mig en myg*

Lyt til sangen *Jeg har fanget mig en myg* med DR's pigeor (sing along) (<https://youtu.be/a7IAwLsQd14>)

Tal om:

- Hvad der sker med melodien undervejs i sangen.
- Det svære: Kan I høre, hvor mange forskellige grupper koret er delt ind i? (Svar: først én, så to, så til sidst fire grupper).

OPGAVE 4

Syng sangen *Jeg har fanget mig en myg som kanon*

Syng sangen med koret på den enstemmige del (de to vers).

Del klassen i 2-4 grupper, afhængigt af hvad de magter, og syng sangen som kanon. Sæt to eller flere kanongrupper i gang, og lad eleverne gå rundt imellem hinanden, eventuelt først to-og-to, og syng deres stemme. På gåturen møder de andre som dem og kan holde sammen med dem for en stund eller vandre videre.

SITUATION	GØR IKKE	GØR
I synger en kanon med fire grupper. Det lyder ikke som musik, snarere som råb og alles kamp mod alle.	Afbryd. Bed dem koncentrere sig: Nu gør vi det igen. Prøv at fokusere. Håb på, at det bliver bedre, bare I gør det rigtig mange gange (det er fristende at gøre, men det bliver sjældent bedre, hvis ikke man giver konkrete bud på, hvad der skal arbejdes med).	Del klassen i to grupper. Hver gruppe synger én gang igennem. Syng så kanon. Bed dem lytte til hinanden imens og nyde tostemmigheden. Betón, hvor meget bedre det lyder, når I indretter jer efter hinanden og ikke bekæmper hinanden. Lad en elev, der ikke orker at synge med i dag, lytte. Høres begge stemmer lige godt?
I skal synge tostemmigt. En gruppe har svært ved at holde fast på sin stemme og synger, så det næsten ikke kan høres.	Hjælp den svage stemme ved at synge og spille kraftigere. Optræd I med sangen, så syng og spil kraftigt med for at støtte (jo kraftigere du spiller, jo mere overdøver du, og jo mindre kan den svage høre sig selv.)	Udfør en rystesammenøvelse med begge grupper. Syng sangen enstemmigt. Del op igen. Bed den stemme, der var kraftigst, om at synge helt stille, og støt diskret den svage stemme nogle gange, men lad dem så synge selv. Spil med ganske svagt for at støtte, så de kan høre sig selv.

OPGAVE 5 (EVENTUELT)

Sæt instrumenter på

Hvis du vil sætte instrumenter på:

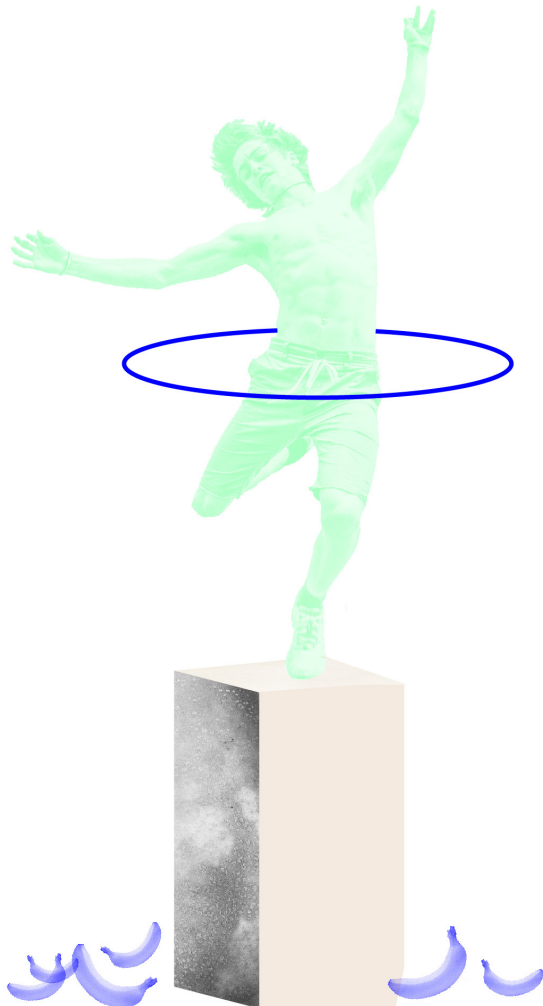
- Percussion (ikke for mange) – spil på slagene *jeg, mig, smel-, af osv.*

- Sangen kan spilles med én d-mol-akkord (= tonerne d, f og a) hele vejen. Instrumenter med toner (for eksempel klaver, klokkespil, xylofon) spiller tonen d (og eventuelt a) hele vejen.

- Lad eleverne vælge mellem at synge, spille eller vise klappertymen.

3. Krop

Kompetenceområde:
Musikudøvelse og musikalsk skaben

Alle mennesker har en krop. Hver elev er i sig selv et instrument eller en danser, der kan udtrykke sig forskelligt i musiklokalet, i skolegården eller i klasselokalet. Ingen er udenfor. Alle kan udføre bevægelsen at børste tænder i luften eller slå med en ske på en dåse. Hverdagsbevægelser og hverdagsting kan bruges, når klassen skaber musik og bevægelse sammen.

Her er to idéer til at arbejde med krop og bevægelse: stomp og dans. Begge opgaver løses i grupper. Hver enkelt gruppes performance kan dog hurtigt stykkes sammen til en samlet klasseperformance og opføres lige efter hinanden som en slags serie.

Forløb 1. Stomp (2 lektioner á 45 minutter)

Hvad er stomp?

Stomp (engelsk) betyder at stampe, trampe. I stomp kombineres bevægelse og rytmer på nye måder og altid med elementer af leg og energi. Det var den engelske performance-gruppe Stomp¹, der fik ideen og rejste rundt i verden, mens de spillede på mærkelige instrumenter som stegepander og skraldespande. Stomp har noget uhøjtideligt over sig: Vi spiller på det, der tilfældigvis er omkring os, det vil sige hverdagsting. At skabe musik kan snildt lade sig gøre uden dyre instrumenter eller lang tids træning af fingre eller blæseteknik. Tænk bare på rytmer, der opstår ved at trykke låget til en Cocio-flaske ned eller slå med ting fra penaltur på bordpladen.

¹ <http://www.stomponline.com/history.html>

Mål for forløb 1 - stomp

Formålet med stompporløbet er at arbejde med timing, finde på og udføre enkle rytmiske figurer med krop og hverdagsting sammen med andre. Opgaven løses i grupper. Alle kan bidrage ved at finde på instrumenter, rytmer eller bevægelser. Eleverne differentierer sig af sig selv i valget af form, eller ved at nogle spiller svære rytmer, andre enkle, hver for sig eller to-og-to sammen. Da hver elev selv kan opfinde rytme, bevægelse og instrument, gør de det ikke sværere, end at de selv kan udføre det.

Stompen kan holdes sammen af en fælles puls, men kan også veksle mellem passager med fri rytme (*haglvejr, stille snevejr*). I afsnit med fri rytme stilles der ikke krav om fælles puls, og det kan give elever, der har svært ved at holde en puls, mulighed for at folde sig frit ud. Opgaven kan kun løses forkert ved, at man får gjort det for svært for sig selv eller andre. Her er det, der er let at udføre, oftest det bedste. En enkel *fællesrytme* (a la *We will, we will, rock you*) giver eleverne et fælles mødested, hvis man kommer ud af rytmen eller løber fra rytmen.

1. del (varighed 45 min)

Introduktion til stomp: I dag skal vi arbejde med stomp. Her er fokus på et af musikkens grundelementer: rytmer. I skal finde på rytmer, og de kan laves på mange måder med kroppen eller med instrumenter, I kan komme i tanke om. I får eksempler på, hvordan

andre professionelle og elever har arbejdet med det. På den måde kan I få idéer til selv at finde på en stomp. Her er stomp-eksempler skabt af elever eller professionelle:

OPGAVE 1

Lyt til forskellige eksempler på stomp

Stomp med elever:

- Stomp in the school (fire elever)
https://youtu.be/LFsw6d4L8_4
- Stomp – Projekt der Hauptschule Flein (med koste og ved bord)
<https://youtu.be/FuS4SQIQyGk>
- Stomp show Tilsted skole (med lærerdirigent) – 5.klasser og plastiktønder
<https://youtu.be/7DBCNSFXBvo>

Stomp med professionelle:

- Stomp Out Loud – Basketballs and Kitchen
<https://youtu.be/ik8jCj8juc>
- Music for One Apartment and Six Drummers
<https://youtu.be/yQddk3zN3zQ>
- Stomp – Newspapers
<https://youtu.be/7NhFmARAgU0>

OPGAVE 2

Tal om det I har hørt

Tal om, hvad der er særligt ved stomp-eksemplerne, for eksempel:

- Hvad der er det særlige ved instrumenterne?
- Hvordan bruges kroppen? Stemmen?
- Hvordan finder musikerne ud af, hvornår og hvad de skal spille? Spiller de samme rytme? Forskellige rytmer? Tæller de inde i hovedet? Hvis ja, hvad tæller de til?
- Hvad er vigtigt at huske, når I skal lave stomp?

Skriv vigtige pointer ned, så I husker dem i næste lektion.

OPGAVE 3

Find instrumenter og lav enkle rytmer

Find på enkle rytmer med instrumenter, I har lige ved hånden (for eksempel en kuglepen på stolebenet, en bold der kastes i gulvet, en kost der fejer gulvet). Lad eleverne vise deres ideer. Slut med en fælles rytme a la *We will, we will, rock you*.

2. del (varighed 45 minutter)

Inddel eleverne i grupper på 4-8 elever per gruppe.

OPGAVE 1

Vælg en stomp-form

Hver gruppe vælger model 1 eller 2 til stompens form:

1. **Alle gør det samme.** Gruppen spiller *samme rytme* på *samme instrument* (for eksempel koste). Varier ved at skifte til en ny fælles rytme på et aftalt tegn eller ved hjælp af en dirigent. Hjælp hinanden med at holde en fælles grundpuls de steder, hvor I ikke har fri puls. Denne form har fokus på fællesskabet, på det at støtte hinanden og hjælpes ad.
2. **Alle gør noget forskelligt.** Hver person har sit stompinstrument og sin rytme. Nogle gange spiller alle deres rytme samtidig. Andre gange holder gruppen pause, mens en spiller solo. Man hjælpes ad med at holde en fælles grundpuls, der, hvor der ikke arbejdes med fri puls. Formen her har fokus på individet i fællesskabet, men også på at hjælpes ad.

OPGAVE 2

Gå på jagt efter instrumenter

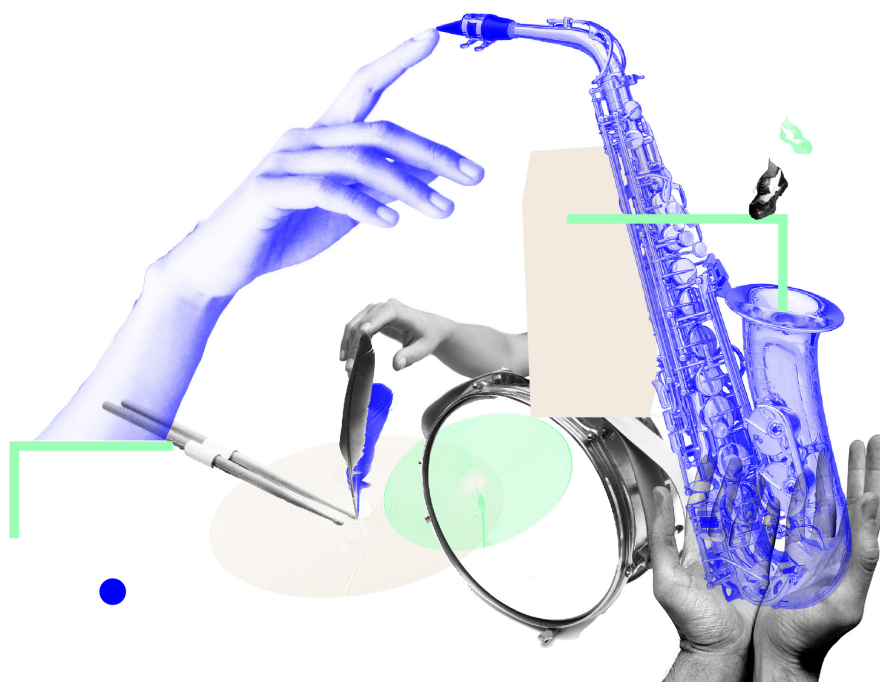
Hver gruppe går på jagt efter instrumenter. De findes overalt – på kroppen, i tasken, i klasselokalet eller i skolegården.

Find forskellige slags instrumenter og instrumenter, hvor rytmen kan udføres, uden at I kører træt eller får ondt af at gøre det.

OPGAVE 3

Eksperimentér med jeres instrumenter

Eksperimentér med instrumenterne. Hvor mange lyde kan I lave? Vælg de bedste.

OPGAVE 4

Find på enkle rytmer

Find på en enkel rytme. Kan I ikke gentage den, er den for svær. Find på en ny - *less is more*. En enkel fællesrytme udført rytmisk præcist er bedre end en svær rytme udført upræcist!

OPGAVE 5

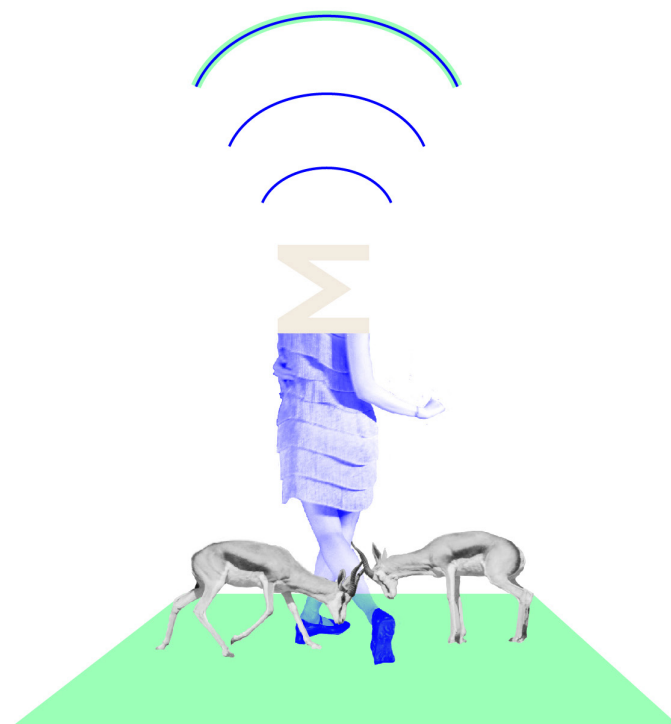
Øv jeres stomp

Lav en stomp ud fra den stomp-form I har valgt. Øv den i gruppen.

OPGAVE 6

Vis klassen jeres stomp

Grupperne viser deres stomp til hinanden. Hvis ikke alle grupperne kan nå det, så fortsæt i næste lektion.

SITUATION	GØR IKKE	GØR
En gruppe elever vil kaste bolden i gulvet til fællesrytmen. Det ser sejt ud, men er svært for en motorisk udfordret elev. Bolden triller hele tiden væk.	Tag eleven ud af gruppen. Find på en enkel rytme, som eleven kan klare, og øv fællesrytmen alene med eleven indtil den (forhåbentligt) fungerer. Gå tilbage med eleven til gruppen. (Ved at tage eleven ud og væk, tydeliggøres elevens motoriske udfordringer).	Tal med gruppen om, hvordan bolden kan indgå og <i>fællesrytmen</i> forenkles, så den bliver fælles, for eksempel ved at sidde stille, banke en rytme ovenpå bolden, trille den og så lade solister gøre de svære og seje moves med bolden.

Forløb 2. Dans (2 lektioner á 45 minutter)

Vi bruger kroppen, når vi spiser eller går på indkøb. Hverdagserfaringer kan bruges i dansen. Overgangen fra at gå helt almindeligt til at tilpasse bevægelsen til puls i musikken eller nikke rytmisk med hovedet er lille. Det er let at lave en hverdagsbevægelse, for eksempel at tage mobilen op ad lommen og løfte den op til øret, om til en dans. I hip hop bruges udtrykket at *bounce*. Det betyder, at du viser musikens puls et sted i kroppen, eksempelvis ved at tilpasse dine skridt til musikken eller bevæge armene diskret i takt.

Alle kan finde på bevægelser med kroppen, men når man skal danse noget *bestemt*, er der meget at holde styr på: ens egne kropsbevægelser, koordination med andre dansere, højre/ venstre og musikken. Det er meget på én gang. Hjælp elever, der har svært, ved at tydeliggøre for hele klassen, hvor meget der foregår samtidig og hvorfor det kan være grunden til, at alle ikke kan det straks. Træn én del ad gangen. Fortæl, hvad I træner. Det er som at spille et instrument eller score et elegant mål: Det ser så let ud, når man kan, men der ligger masser træning bag!

Sørg for at danse - uanset om du er en god eller en elendig danser, for så sender du signalet: Her er plads til alle. Måske kan du få en elev, der har fanget det, til at vise, hvordan man skal gøre det?

Mål for forløb 2

Målet er at udvælge hverdagsbevægelser, der tilpasses og stiliseres til en koreografi til musik i 4/4-deltakt og kan vises for andre. Hver gruppe trækker et tema og finder på bevægelser hertil. Grupperne viser deres serie for hinanden. De andre grupper gætter temaet. Desuden finder klassen på en fælles aktivitet, som alle deltager i (eksempelvis en domino- eller bølgebevægelse).

Alle kan løse opgaven på idéplanet, fordi temaer og bevægelser kendes fra hverdagen. Eleverne må hjælpes ad i gruppen med at få bevægelsen til at passe til musikken. Endelig kan serierne sættes sammen efter hinanden til klassens koreografi og rundes af med klassens fællesserie. Opgaven har den fordel, at den

enkelte gruppe ikke kun har værdi i sig selv, men at alle delserier samlet indgår i klassens fælles udtryk/koreografi.

Nogle har mange idéer. Andre har måske kun én idé, og det er helt fint. En udfordret elev har måske svært ved at få bevægelsen til at passe ind i en 4/4-deltakt, men så hjælper gruppen med at tilpasse den, så den passer til de fire slag i takten.

Lærerens forberedelse:

- Lav kort med hverdagstemaer (morgenmad, indkøbstur, fodboldkamp, morgenritualer eller et sted for eksempel på restaurant eller ved stranden).
- Fordel eleverne i grupper på 4-6 elever. Sørg for, at der er en rytme-/dansenstærk elev i hver gruppe, der kan sætte tælling på bevægelser.
- Find noget god dansemusik, for eksempel Michael Jacksons *Billie Jean*.

1. del (varighed 45 minutter)

I de næste lektioner arbejder vi mest i grupper med at forvandle almindelige dagligdags-bevægelser til dans og sætte dem sammen til serier. Vi skal også have en fællesserie, hvor alle gør helt det samme.

OPGAVE 1

Fælles opvarmning

Varm op i rundkreds til musikken ud fra et tema, for eksempel:

- *Vi skal handle ind til klassefest.* Vis nogle få bevægelser, for eksempel at køre med indkøbsvogn eller at tage noget ned fra hylderne. Gør det med rytmiske bevægelser til musikkens puls og med takttælling: 1, 2, 3, 4.
- Lav i rundkredsen *bølgen* – start i den ene side og lad den bevæge sig hele vejen igennem rundkredsen til den anden side.

OPGAVE 2

Introducer opgaven og lad grupperne trække et kort

Det ikke er vigtigt, at jeres bevægelse er noget helt særligt. Til gengæld er det vigtigt, at I bliver klar, og at jeg lægger mærke til, om I hjælpes ad, gør det synkront og med et smil på læben.

Hver gruppe trækker et kort med et tema, der holdes hemmeligt.

OPGAVE 3

Find på bevægelser og øv dem

I gruppen (15 minutter)

- Brainstorm sammen. Hvilke bevægelser har med temaet at gøre?
- Vælg én af bevægelserne.
- Hjælp hinanden med at sætte tælling på, så bevægelsen passer til fire slag i takten.
- Øv koreografien sammen.

OPGAVE 4

Vis og gæt

Vis og gæt. Grupperne optræder for hinanden. De andre skal gætte temaet og hvad bevægelserne illustrerer.

Er der tid, så viser hver gruppe deres bevægelse efter hinanden uden pause imellem. Slut med bølgen i rundkreds.

2. del (varighed 45 minutter)

OPGAVE 1

Fællesopvarmning til musik

- Vis som lærer hverdagsbevægelser, for eksempel at børste tænder, drikke af en kop eller rede hår.
- Gentag bølgen.
- Genopfrisk kort de bedste bevægelser fra forrige lektion.

OPGAVE 3

Vis jeres fællesbevægelser og udvælg én

- Vis bevægelserne til hinanden, beslut noget sammen og prøv det hele af.
- Hver gruppe viser klassen bevægelsen.
 - Klassen beslutter, hvilken bevægelse der skal indgå i en lille fælles performance.

OPGAVE 2

Find på en fællesbevægelse

- Gå i de samme grupper som i første del:
- Find på en fælles bevægelse, som hele klassen skal kunne udføre sammen a la en dominobevægelse eller bølgen. Øv den, så I kan vise den (i alt 15 minutter).

OPGAVE 4

Den store finale – det hele sættes sammen!

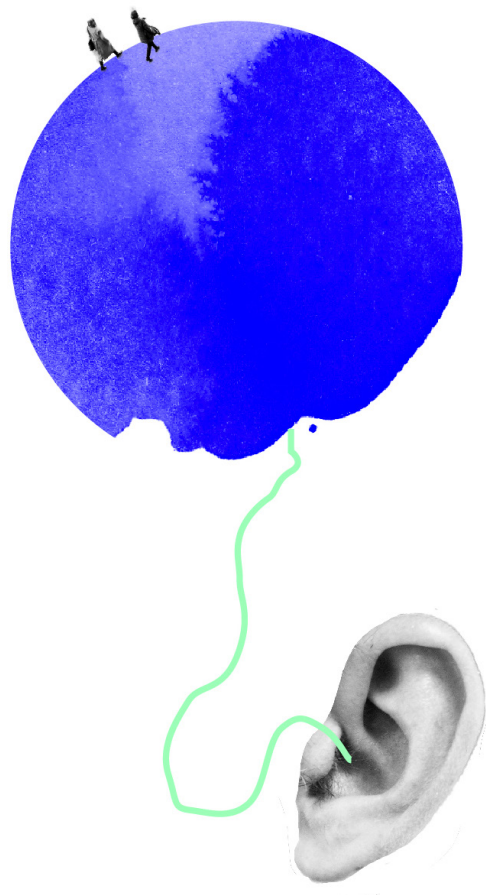
- Alle grupper genopfrisker deres bevægelse fra første del.
- Alle starter med bølgen, viser så på skift deres bevægelse og slutter med den nye fællesbevægelse.

Der er inspiration at hente på dansenid.dk.

SITUATION	GØR IKKE	GØR
Klassen arbejder med en fællesbevægelse, bølgen. En elev gider ikke udføre sin bevægelse. Bølgen går i stå. Eleven ved siden af bliver frustreret og forvirret: Hvad skal jeg så gøre?	Gør eleven opmærksom på <i>enten er du med eller også er du ikke med</i> . Bed eleven træffe en beslutning.	Identificér problemet: Jeg har valgt, at I skal lave en fælles bevægelse. Jeg kan se, at du ikke har lyst at gøre bevægelsen, når den når hen til dig. Vi tager den igen. Det ville være dejligt, hvis du er med, når vi prøver igen. Mathilde (ved siden af og som skal overtage bevægelsen), hvis det ikke sker, så gør sådan her. Vis, hvordan bevægelsen nemt kan fortsætte, selvom et led springes over.
En usikker elev kan ikke få sin bevægelse til at passe til 4/4-delstakten, giver op og bliver passiv.	Tal alene og længe med eleven om, hvordan hun har det. Prøv at overtale hende til at komme tilbage til gruppen.	Inddrag de andre i gruppen: Hjælp Signe med at få hendes idé til at blive til noget.

4. Lyd

Kompetenceområde:
Musikalsk skaben og musikforståelse – med
elementer af musikudøvelse

Musik består af lyd, og af og til er det nyttigt at rette opmærksomheden mod *selve lyden* – først og fremmest for musikoplevelse i sig selv, men også for at støtte tværfagligt arbejde med multimodalitet, for eksempel i danskfaget. Der er ikke grænser for, hvilke lyde der kan arbejdes med i musikundervisningen. Det er spændende at gå på jagt efter *fede lyde*, sætte dem sammen og lege med dem, så der opstår musik. Her sætter kun fantasien grænser. Mange komponister har lavet musik, lydbilleder og opfundet noget nyt, der

ikke er hørt før, som ofte er startet som leg og udforskning. Opgaverne i forløb 1 og 2 har denne tilgang.

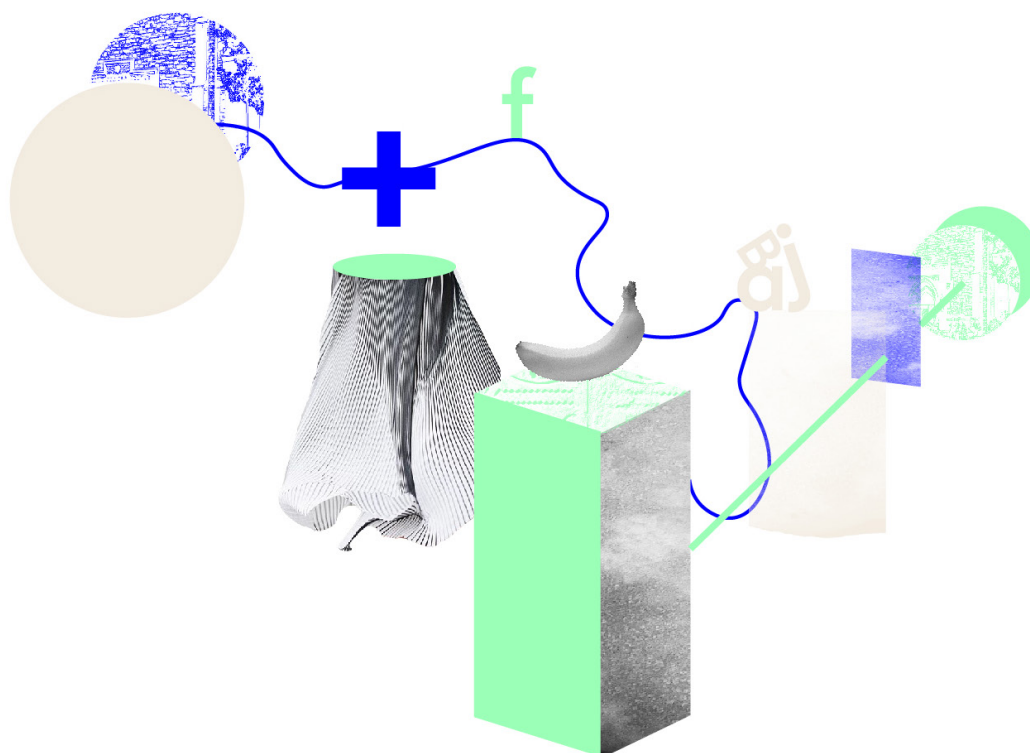
Arbejdet med lyd har den fordel, at alle elever har hverdagserfaring med at høre og lytte. Desuden bringes andre kompetencer i spil end normalt i musikundervisningen, og det kan derfor tydeliggøres, at *musikkompetencer* er brede spektrerede.

Forløb 1. Lytte til og beskrive lyde (2 lektioner á 45 minutter)

Formålet med opgaverne er at give eleverne lydoplevelser, skærpe deres lytteopmærksomhed og styrke deres sprog om lyd. Eleverne skal lytte intenst til lyde og skal kunne beskrive med ord (og eventuelt tegning), hvad de hører.

Samtlige øvelser er karakteriseret ved, at alle kan få et udbytte af øvelsen. Der er fokus på en udforskende

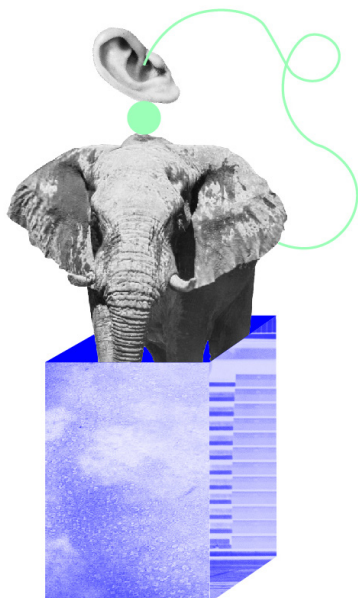
og nysgerrig holdning. Eleverne kan i øvrigt trække på andre kompetencer, såsom at tegne eller fortælle om deres associationer.

1. del (45 minutter)

Medbring et sæt nøgler til opgave 4.

Introducer emnet *lytning* for eleverne: Nu handler det om at lytte omhyggeligt og lægge mærke til bitte små detaljer i lyde omkring jer. Vi træner lytte-musklen og sætter ord på det, vi lægger mærke til, så vi bagefter kan beskrive lydkilden med ord eller tegne den. Til sidst skal vi lytte til et stykke musik.

OPGAVE 1

Lyt nøje

Præsenter første opgave: Om lidt skal I lytte. Bagefter fortæller I, hvad I registrerede. Alle lyde tæller.

- Tæl til tre. På tre er alle helt stille.
- Lyt i cirka to minutter med lukkede øjne.
- Åbn øjnene.

OPGAVE 2

Sæt ord på det I hørte og skriv det ned

Hvor mange forskellige lyde hørte I tilsammen (for eksempel lyde i rummet, et ur, et host, lyden af sko, radiatoren og lyde udenfor rummet, nogen der taler sammen på gangen, en bil der kører forbi, eller en fugl der synger).

Skriv alt det I hørte ned, så alle kan se det.

OPGAVE 3

Kategoriser lydene

Når I skal kategorisere lydene og tale om det I har hørt, kan I hente inspiration her til at nuancere samtalen. De to første kategorier handler om at beskrive noget ydre, den sidste om at beskrive noget indre:

KILDE – HVOR KOM LYDEN FRA?

- Menneskeskabt (fx en bil eller et host) eller natur-skabt (fx en fugl eller en vind)?
- Skabt med kroppen (fx et snøft) eller med et instrument (fx en sko)?
- Tæt på eller langt væk?
- Oppefra, nedefra, fra højre, fra venstre? Mange steder fra?
- ...

KARAKTERISTIKA – HVAD ER SÆRLIGT FOR DÉN LYD?

- Kort eller lang lyd?
- Enkel eller sammensat lyd? Sammensat samtidig (fx to nøgler) eller af flere dele efter hinanden (fx et nys - først trækkes vejret ind, så kommer selve nyset)?
- En gang? Flere gange? Konstant?
- Gentagelser? Regelmæssig eller uregelmæssig?
- Skarp eller blød?
- Kraftig eller svag?
- Lys eller mørk?

HVAD GØR LYDEN VED DIG?

- Behagelig eller ubehagelig?
- Lækker? Grim? Uhyggelig? klam?
- Får mig til at tænke på..

OPGAVE 4

Tegn lydene

Nu skal eleverne *notere en lyd*:

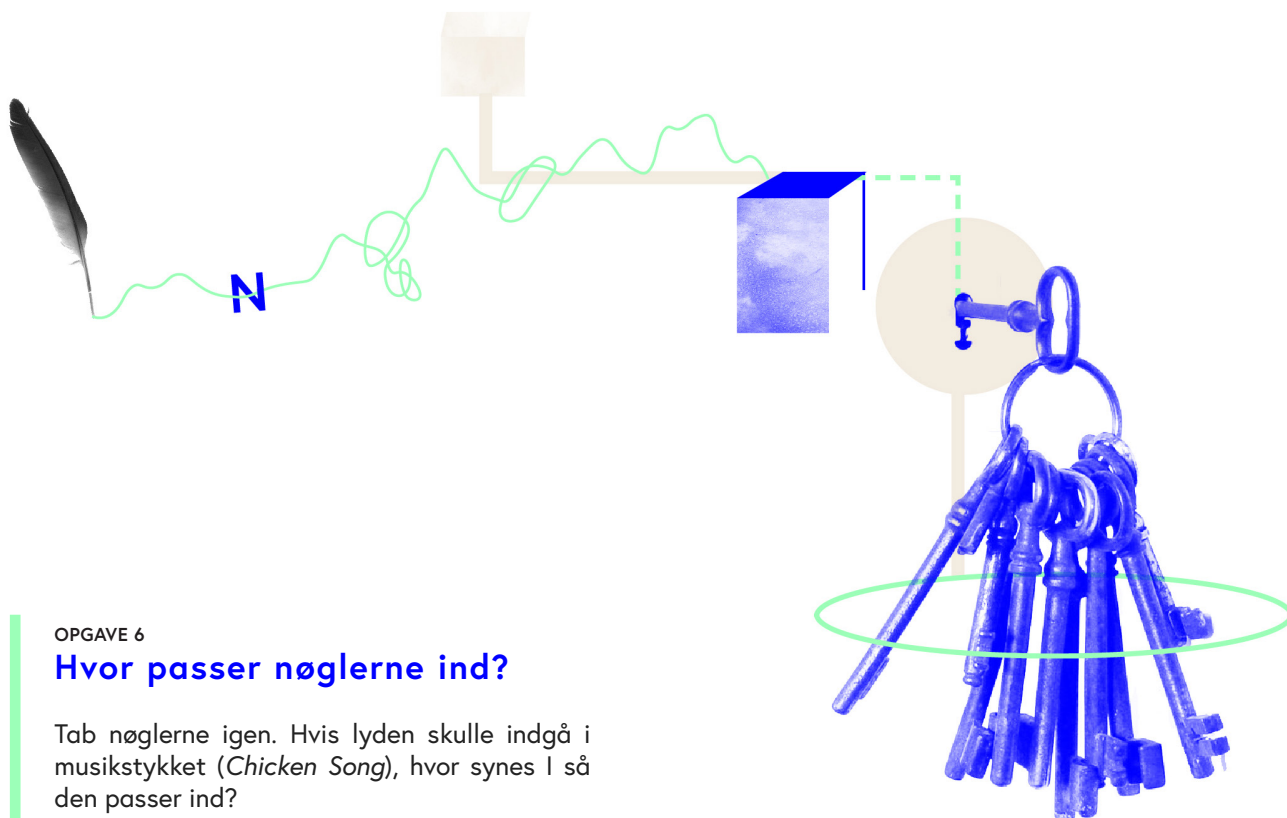
- Lyt til et sæt nøgler, der falder ned fra et bord.
- Beskriv lyden med ord.
- Tegn lyden. Hvordan synes du den ser ud? Der er intet rigtigt eller forkert.
- Vis tegningerne til hinanden i klassen.

OPGAVE 5

Lyt til et musikstykke

Lyt til sidst til et musikstykke med andre instrumenter end dem, klassen normalt forbinder med musikinstrumenter, for eksempel *J. Geco – Chicken Song* (2 minutter og 30 sekunder) <https://youtu.be/msSc7Mv0QHY>. Tal om:

- Hvad kan I høre? Hvilke instrumenter er med? Er der tekst? Melodi? Hvis ja, hvem har melodien? (svar til *Chicken Song: kyllingen*) Er der lyde med, som ikke stammer fra et almindeligt instrument?

OPGAVE 6

Hvor passer nøglerne ind?

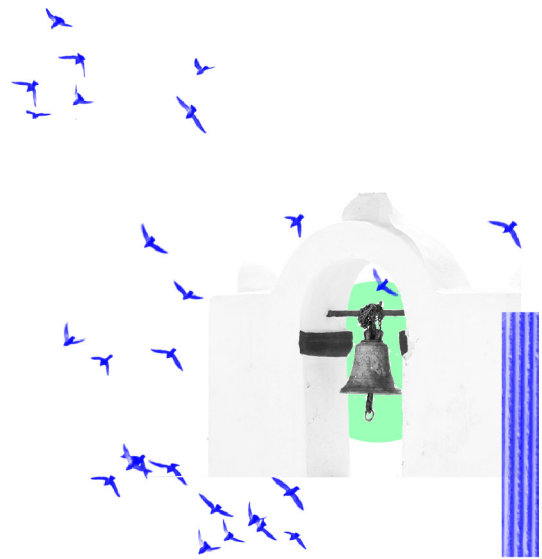
Tab nøglerne igen. Hvis lyden skulle indgå i musikstykket (*Chicken Song*), hvor synes I så den passer ind?

2. del (45 minutter)

Vi fortsætter med at træne lyttesansen. Hvad kan vi egentligt høre ud fra et lydbillede, en lydkilde eller et stykke musik? Undervejs lytter vi til komponister, som har brugt hverdagslyde i deres musik.

Lærerens forberedelse:

- Find en lyd giver, som klinger meget længe, for eksempel en tibetansk klokke eller en tone på et gammeldags klaver (ikke et elklaver), som spilles med højre pedal (fortepedal, sustain-pedal) nede.
- Find et stykke musik, eleverne skal lytte til, eksempelvis *John Cage - Water Walk* (musik med blandt andet vand i et badekar, en elpisker og en gryde med kogende vand) <https://www.youtube.com/watch?v=SSulycqZH-U>

OPGAVE 1

Hvilke lyde kan I høre?

- Luk øjnene. Lyt til lyden, der klinger meget længe. Når I ikke kan høre den længere, løftes (stadig med øjnene lukkede) hånden.
- Åbn et vindue eller en dør og lyt med lukkede øjne til lydene i to minutter.
- Beskriv lydene så præcist som muligt med ord fra forrige lektion.

OPGAVE 2

Gæt en lyd

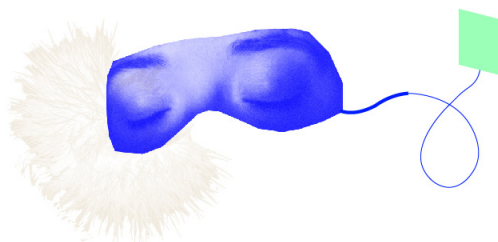
- Gå sammen i grupper på fire. Find en lyd giver, de andre skal gætte. Hold øjnene lukkede, når I lytter.
- Hør gruppernes lyde på skift. Gæt, hvad det kan være. Beskriv lydene præcist.

OPGAVE 3

Lyt til et stykke musik med lukkede øjne

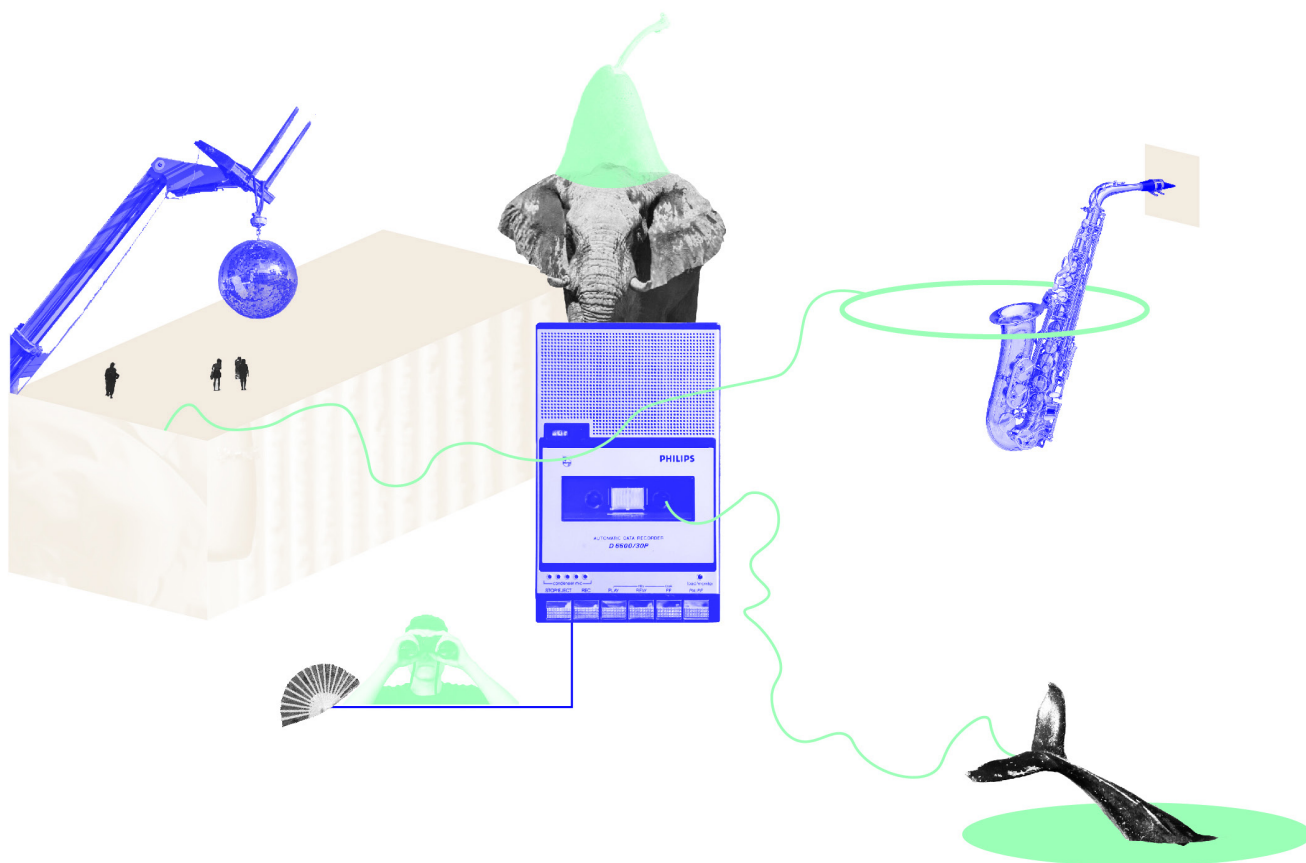
Lyt eksempelvis til Lukas Grahams *Mama Said* eller Carl Niensens *Nu vil vi ud og lege* fra Fynsk forår. Læg mærke til:

- Starten (introen): Hvor befinder vi os? Hvordan kan I høre det?
- Hvilke instrumenter kan I høre?
- Hvem synger? En? Flere? Kan I sige noget om sangernes alder?

SITUATION	GØR IKKE	GØR
En elev kan ikke sidde stille og lytte. Kroppen er urolig. Eleven forstyrrer de andre, som prøver at koncentrere sig om at lytte.	Brug tid på at forklare reglerne for kammeratlig opførsel i musiklokalet med hele klassen, og send eventuelt eleven udenfor til en <i>lufte</i> indtil lytteøvelsen er færdig.	Lad elevens urolige lyde blive en del af det, klassen hører. Hjælp klassen med at beskrive, hvad de hørte uden at være dømmende ("jeg hørte en pigestemme sige tre ord stille og en menneskeskabt lyd fra ben, der bevægede sig", i stedet for "Valdemar larmede og var vildt irriterende").
Klassen har lyttet 2 minutter i stilhed til lyde, de kan høre. Umiddelbart efter brokker et par elever sig over, at de ikke skal arbejde med rigtig musik i musiktimen, men bare mærkelig lyd-dims, som ikke har noget med musik at gøre. "Kan vi ikke snart spille <i>Midt om natten</i> "? Der spredt sig en negativ stemning i klassen omkring lydforløbet.	Brug lang tid på at forklare hele klassen omhyggeligt, at I skal arbejde med lyd i de næste to timer ifølge årsplanen, fordi lydarbejde er en forudsætning for at kunne forstå musikkens grundelementer, og det står desuden i <i>Fælles mål</i> .	<i>Midt om natten</i> kommer, men ikke i dag. Fortsæt forløbet, men uden at trække det i langdrag. Få hurtigt et par elever til at sige, hvad de hørte, og skriv det op. Find en ting (for eksempel et sæt nøgler). Check, om du har stillet opgaven præcist nok til, at dem, der brokker sig, forstår, hvad de skal.

Forløb 2. Gå på lydjagt (4 lektioner á 45 minutter)

Formålet med aktiviteten er at skærpe lytteopmærksomheden og styrke elevernes sprog om lyd. Idéen er kort fortalt, at eleverne optager forskellige lyde med en lydoptager, som de så præsenterer for klassen. Essensen er, at det på den ene side er en opgave, som alle kan løse, men at den på den anden side åbner for en voldsom differentiering – *korte lyde* kan være vidt forskellige. Opgaven har den fordel, at den enkeltes lyd ikke kun har værdi i sig selv, men at det først og fremmest er mangfoldigheden af lydene, der er pointen, så eleverne er afhængige af hinanden i *deres forskellighed*.

1. del (45 minutter)

Lærerens forberedelse: anskaf eller gennemtænk, hvordan eleverne kan optage lyde (for eksempel en mobiltelefon eller en iPad.) Inddel eleverne i par to-og-to.

OPGAVE 1

Introducér hele forløbet for eleverne

De næste fire lektioner handler det om at gå på lydjagt sammen to-og-to og finde forskellige interessante lyde (korte, lange eller lækre lyde). I må ikke røbe jeres lyde for de andre. De skal senere gætte lydene. Vi træner lyttesansen, detektivevnen og bliver klogere på de mange forskellige lyde omkring os. I får god tid til lydjakten, så I kan finde mange lyde, og til sidst vælger I den bedste lyd. I skal ikke bare tage den første den bedste, I skal gøre jer umage.

OPGAVE 2

Gå på lydjagt

Gå rundt på skolen to-og-to med en lydoptager. I skal finde og optage:

- en meget kort lyd
- en meget lang lyd (der stopper af sig selv).

2. del (45 minutter)

OPGAVE 1

Spil lydene for hele klassen

Eleverne præsenterer nu deres lyde for hinanden på skift. Start med, at alle får deres lyd-afspillere klar. Man kan fint bare afspille over for eksempel mobilens højttalere, eller man kan have en tilslutning til et musikanlæg klar. Nu sidder alle klar, så det går hurtigt med at afspille lyden. Sørg for, at det ikke bliver tungt og omstændeligt, men at der er et flow i det. De andre i klassen lukker øjnene og lytter.

OPGAVE 2

Beskriv kort lydene, gæt og få svaret

Lytterne skal ganske kort beskrive lydens egenskaber. Gæt bagefter lydkilden. Man skal forklare, hvad man syntes, var det særlige ved netop dén lyd, og hvorfor den blev valgt. Til sidst røbes, hvad lydkilden var.

3. del (45 minutter)

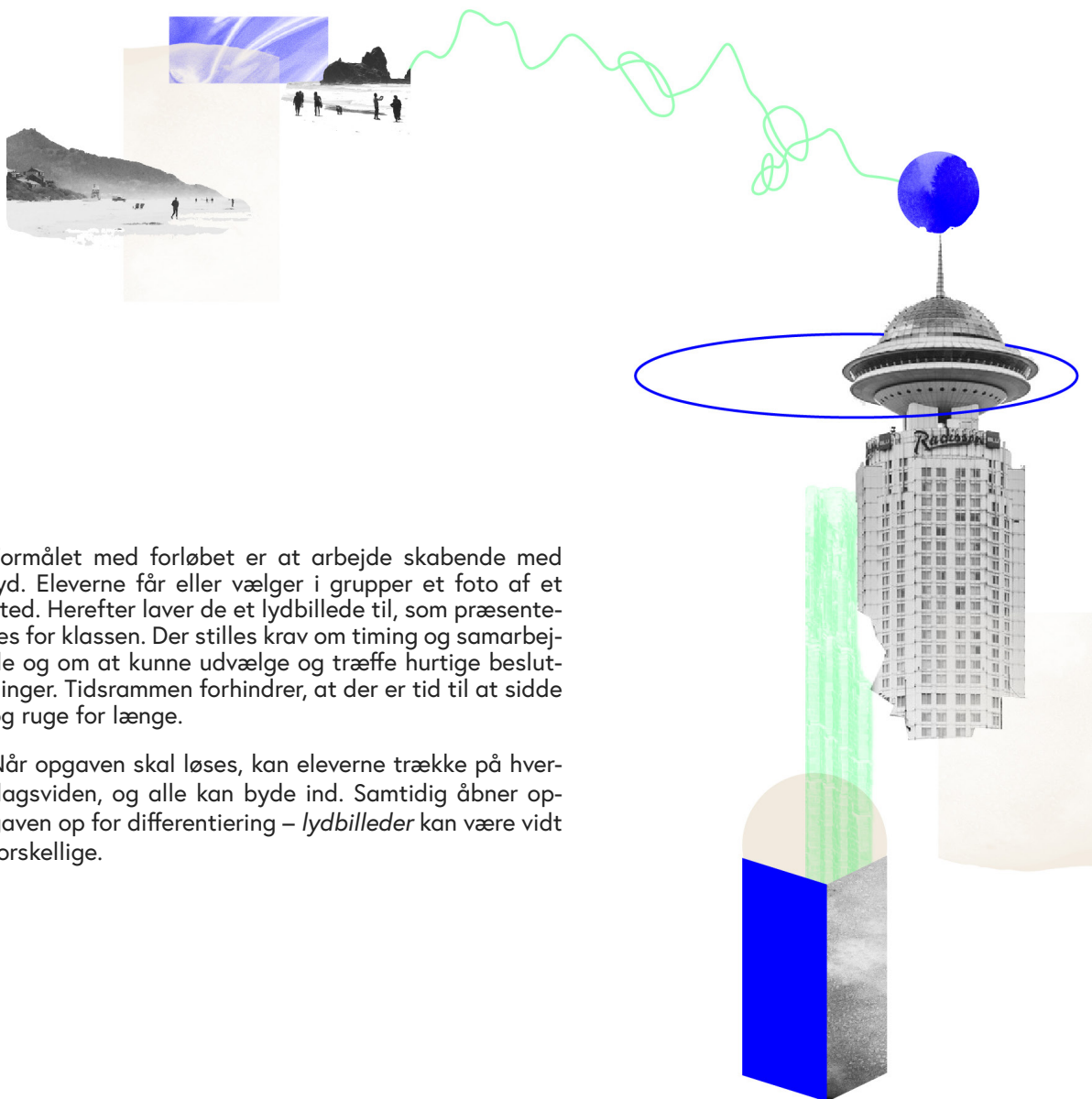
Igen går eleverne rundt på skolen to-og-to med en lydoptager, men denne gang også med hovedtelefoner, hvori de kan høre lyden fra mikrofonen. Det bedste er, hvis de har hver sit sæt hovedtelefoner på forbundet til lydoptageren med en *splitter*, men man kan til nød også deles om et sæt *in ear*-hovedtelefoner. Eleverne skal nu finde og optage en interessant eller lækker (eller ulækker) lyd – det er helt op til eleverne. Bare den ikke er kedelig! Lyden må maksimalt vare 10 sekunder.

4. del (45 minutter)

Igen præsenteres lydene for klassen, og eleverne taler om lydenes egenskaber, og hvorfor en lyd er spændende eller god.

SITUATION	GØR IKKE	GØR
To elever prøver at slippe for at arbejde med opgaven og kommer hurtigt tilbage med en kort og en lang lyd.	Opfordr dem til at finde flere og måske mere spændende lyde.	Ros dem for at have fundet lydene og udfordr dem til at finde en <i>endnu</i> kortere eller <i>endnu</i> længere lyd.
Nogle elever kan ikke få deres optager til at virke og bliver demotiverede og føler sig mislykkede.	Brug din tid på at få skidtet til at virke.	Giv dem et alternativ: De kan finde lydgivere, som de kan afspille i klasselokalet uden optager, fx en kugle der ruller hen over gulvet.
Nogle elever spørger, om de må optage en lyd fra YouTube (fra den andens mobil).	Bed dem om i stedet at optage reallyd.	Overhold den ramme, der er stillet op for opgaven og tilføj eventuelt spillereglen ikke YouTube for næste opgave, hvis du/I synes.
Nogle elever er utilfredse med deres lyde og synes, at det er en dum opgave.	Forsøg at motivere til opgaven ved at rose deres lyde.	Fasthold opgavens formelle krav, fx en kort og en lang lyd, men acceptér og anerkend elevernes holdning.

Forløb 3. Skabende arbejde med lyd (2 lektioner á 45 minutter)

Formålet med forløbet er at arbejde skabende med lyd. Eleverne får eller vælger i grupper et foto af et sted. Herefter laver de et lydbillede til, som præsenteres for klassen. Der stilles krav om timing og samarbejde og om at kunne udvælge og træffe hurtige beslutninger. Tidsrammen forhindrer, at der er tid til at sidde og ruge for længe.

Når opgaven skal løses, kan eleverne trække på hverdagsviden, og alle kan byde ind. Samtidig åbner opgaven op for differentiering – *lydbilleder* kan være vidt forskellige.

1.del (45 minutter)

Lærerens forberedelse: Medbring 4-6 fotos af steder, eksempelvis en gågade, en strand, eller et køkken. Vend bagsiden opad, så ingen kan se fotoet. Inddel eleverne i grupper med fire i hver gruppe.

OPGAVE 1

Introducér opgaven

Opgaven introduceres for hele klassen: De næste to lektioner skal I gruppevis selv lave nogle lydbilleder. Først trækker I et foto, jeg har med, som viser et sted. Næste gang skal I finde på et sted i gruppen. I skal lave lyd med instrumenter og jeres kroppe til billederne. De andre grupper skal gætte det sted, I har på jeres foto. Hold jeres foto hemmeligt for de andre grupper. Lydbilledet må højst vare 1 minut og 10 sekunder.

OPGAVE 3

Tal om jeres foto

Tal først om:

- Hvilke lyde er typiske for stedet på fotoet?
- Hvordan er stemningen?
- Hvordan kan I lave den stemning på andre måder, hvis ikke I har den originale? (Hvordan kan man for eksempel lave vandlyd uden rigtigt vand?)

OPGAVE 2

Fordel i grupper og træk et foto

- Læreren sammensætter grupper på fire.
- Hver gruppe trækker et foto, som holdes hemmeligt for resten af klassen.
- Én i hver gruppe holder øje med tiden (15 minutter til at løse opgaven. Lydbilledet må højst vare 1 minut og 10 sekunder).

OPGAVE 4

Find på lydgivere og vælg de bedste

Gå på jagt og eksperimenter med lyde. I må bruge:

- Kroppen, instrumenter og alle slags lydgivere i lokalet.
- Ord, men kun vrøvleord (uforståelige).
- Vælg de 3-4 bedste lyde ud.

OPGAVE 5

Beslut form, arrangement og udtryk

Form, arrangement og udtryk. Beslut hurtigt:

- Skal jeres lyde starte på samme tid?
- Én ad gangen?
- Hvordan skal det slutte?
- Skal alle lyde være lige kraftige eller lige svage?
- Skal nogle lyde træde mere frem end andre?

OPGAVE 7

Fremfør det for hinanden

Fremfør lydbillederne for hinanden i klassen. Efter hvert lydbillede taler hver gruppe kort sammen om:

- Hvad forestillede fotoet (Hvor er vi henne og hvordan kan vi høre det?)
- Hvilken lyd i gruppens lydbillede var særligt interessant?

OPGAVE 6

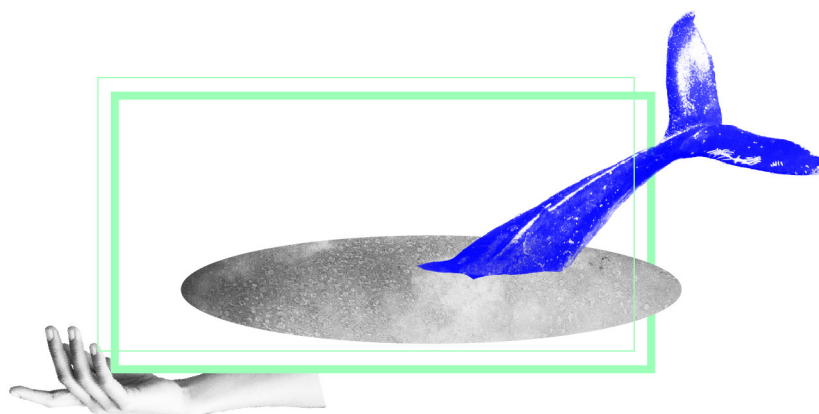
Øv lydbilledet

Øv jeres lydbillede. Det må højst vare 1 minut og 10 sekunder.

OPGAVE 8

Gæt

Hver gruppe giver deres bud og får respons. Gættede de rigtigt?

2. del (45 minutter)

OPGAVE 1

Kan I huske de mest interessante lyde fra sidst?

Opsummér pointer fra første del: Hvilke lyde var særligt interessante fra hver gruppe? Inddel eleverne i grupperne fra første del.

OPGAVE 2

Find på et sted, I vil lave et lydbillede til

→ Beslut et sted, I vil lave et lydbillede til. Måske et sted alle i gruppen har været eller et sted, som én af jer kan beskrive med ord. I må også gerne finde et billede på nettet. I har maksimalt 5 minutter til at beslutte et lydbillede.

OPGAVE 3

Øv jeres lydbillede

Øv jeres lydbillede – helt som I gjorde det i første del.

OPGAVE 4

Fremfør det for hinanden

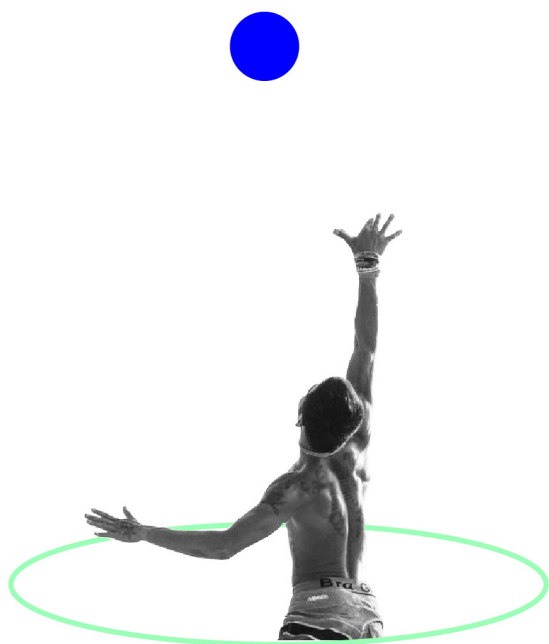
Fremfør jeres lydbillede for hele klassen

OPGAVE 5

Gæt

Tal i gruppen om, hvad der var på fotoet, og hvilken lyd i gruppens lydbillede I synes var særligt interessant. Giv jeres bud.

SITUATION	GØR IKKE	GØR
I en gruppe er der én elev, som er passiv og ikke deltager i gruppens arbejde.	Gå direkte hen til den passive elev og spørg, hvad eleven har fundet på. Hvis eleven er blank, så sig: Kom nu på banen makker, og skub lidt på.	Gå hen og spørg hele gruppen, hvilke idéer de har talt om. Hvis den passive elev ikke har budt ind, så spørg ind til elevens erfaringer i forhold til fotoet (<i>har du været på en strand? Hvad lagde du mærke til?</i>), så eleven kommer på banen. Grib fat i et af udsagnene, og hjælp eleven med at udvikle det til noget konkret, som kan bruges i lydbilledet. Husk, at det at få idéer også er at deltage.
I en gruppe er der én elev, som er passiv og ikke deltager i gruppens arbejde. Eleven har det skidt og ønsker mest at være lidt i periferien hele timen.	Gå hen til den passive elev og tal med eleven om hvorfor. Tag eventuelt eleven med udenfor og brug tid på at tale om det.	Gå hen til gruppen og spørg ind til samarbejdet. Hvis de taler om, at én i gruppen er passiv, så spørg kort ind til det (<i>er det en svær dag i dag?</i>). Anerkend elevens følelser, og lad gruppen hjælpe med at finde på en overskuelig opgave såsom at komme på idéer, holde øje med tiden eller være den, der fortæller (eventuelt den, der beslutter), hvilken interessant lyd gruppen skal nævne, når de hører hinandens opgaver.

5. Sammenspil

Kompetenceområde:
Musikudøvelse, musikalsk skaben – og musikforståelse

At spille musik sammen kan være en skøn oplevelse. Den smule, den enkelte elev kan, bliver til noget stort sammen med andre. I sammenspil kan *mange* deltage på *samme tid og gøre noget forskelligt*. Det kan opleves som nærmest magisk, når alle *har den* og opsluges af musikken og fællesskabet. Fællesskab, musikudøvelse og differentiering kan flettes ind i ét sammenspilsnummer. Det lyder så godt. I praksis er arbejdet med sammenspil for læreren slet ikke så let endda.

Sammenspil i folkeskolen tager imidlertid ofte udgangspunkt i lærerens initiativer, evner og instruktioner. Alle er afhængige af musklæreren, som kun kan være ét sted ad gangen. Læreren er i performancerollen som *mesteren*, der gør noget for eleverne, i stedet for med eleverne. Det er hårdt blækspruttearbejde med ventetid og energitab, alt imens lydkaos vokser. At lægge al initiativ (*læreren vælger numre*) og instruktion over til læreren (*jeg viser det lige*) i arbejdet med sammenspil har flere ulemper i et inklusionsperspektiv. Risikoen er, at eleverne mister oplevelsen af *kan selv*, at det, de arbejder med, er vigtigt og har betydning for dem, og at de hver især er en værdifuld ressource i sammenspillet.

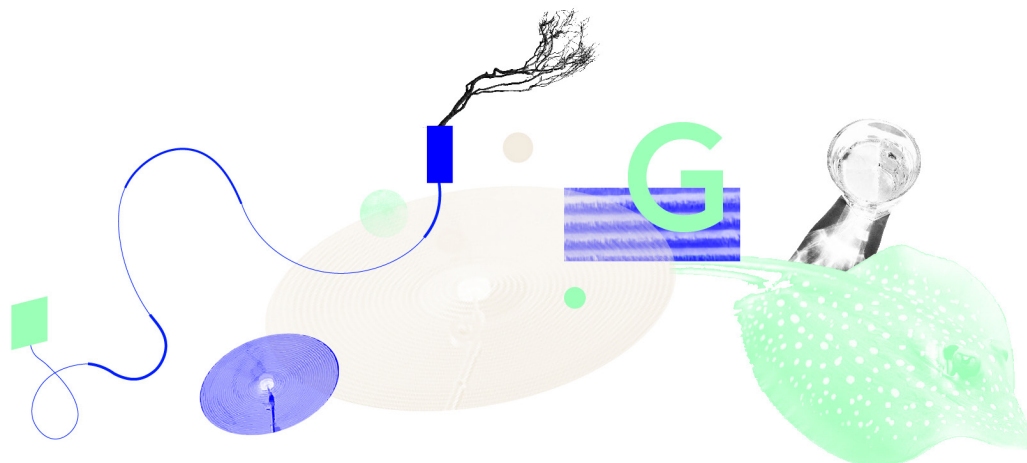
Inden du går i gang med sammenspil, så vær klar på:

- Hvad er formålet? (Inklusion? Samarbejde? Lytning? Elevinstruktører? Stolthed over resultat? Høj motivation? Eksperimenteren? Medbestemmelse? Selvtændighed? Ejerskab? Brug af notation? At optræde for andre?)
- Hvilke roller skal læreren have? (Instruktør? Vejleder? Rammesætter?)
- Hvilke roller skal eleven have i forløbet (Musiker? Instruktør? Arrangør?)

Beslut herefter, hvordan du vil gribe sammenspillet an, og hvilket materiale der er bedst egnet til det, du gerne vil med sammenspilsopgaven. I de senere år er der udgivet forskellige bud på arbejdet med sammenspil, for eksempel med instruktion gennem andre end læreren (tutorials, QR-koder, elev-instruktioner og notation).

Hvis I har arbejdet med sammenspil på forskellig vis, er det måske interessant at kaste sig ud i forløbet *På dybt vand*, en radikalt anden måde at arbejde med elevmotivation, samarbejde, sammenspil, lytning og musikalsk skaben på.

Forløb Sammenspil baseret på uformel musikalsk læring – På dybt vand (3 gange á 45 minutter)

Forløbet *På dybt vand* er tænkt som et kort supplement til traditionelt sammenspil med mesterlære, læreren som instruktør og at spille så *rigtigt* som muligt. Forløbet skiller sig markant ud i måden at kombinere sammenspil, lytning, læring, eksperimenteren, ejerskab, autonomi og kreativt musikalsk arbejde på, og er en radikal inddragelse af uformel musikalsk læring. Typisk gør man det kun en enkelt gang eller to. Efterfølgende vil man i stedet blande mere traditionelle metoder. Uformel musikalsk læring og lytning kan også kombineres på andre måder. For eksempel kan læreren vælge ukendt musik, som udvider elevernes horisont, eksempelvis Carl Nielsens *Sprællemænd* (50 sekunder) eller Tjajkovskijs *Bolchefeens dans* (<https://youtu.be/zV1qLYukTH8> – 3,5 minut), men i øvrigt bibeholde forløbets struktur.

I forløbet må du som lærer slippe kontrollen og se, hvad der sker. Der er mange mulige scenarier. Du vil sikkert opleve at sende eleverne ud på dybt vand, at det er svært for dig at slippe kontrollen, og at sammenspilsresultatet ikke lyder særlig godt ud fra en traditionel forestilling om, hvad sammenspil går ud på. Giver du det en chance, er tålmodig, kigger og lytter

godt efter, kan du erfare det, som andre, der har arbejdet med det før, har: Der sker faktisk megen musikalsk læring og skabende musikalsk arbejde i processen, når elever arbejder med musik efter eget valg og arbejder med en gruppe, de har det godt med.

Forløbet bygger på forskning om rytmiske musikeres måde at lære på beskrevet af Lucy Green, der er professor i musikuddannelse på Institute of Education (London). Typiske træk:

- Man spiller musik, man kan lide, selv har valgt (ikke læreren) og kan identificere sig med.
- Man lærer ved at lytte og kopiere indspilninger (ikke noder eller instruktion).
- Man lærer sammen med venner.
- Man styrer selv arbejdet med nummeret – ofte i ret ustrukturerede forløb.
- Man integrerer lytning, udøvelse, arrangement og improvisation undervejs.

På dybt vand er en velafprøvet overførsel af disse principper til en skolesammenhæng. Det går i korthed ud på, at eleverne i selvvalgte grupper vælger et nummer, som de skal lære sig selv med forhåndenværende instrumenter ved at lytte nummeret af og uden hjælp fra læreren. Målet er, at eleverne erfarer medbestemmelse, ejerskab, autonomi og *at kunne selv*. Det sker, fordi eleverne får indflydelse på valg af musik og grupper og skal selv løse opgaven. Her oplever de, at det, de arbejder med, er vigtigt og betydningsfuldt, og at hver især er en værdifuld ressource. Der er frirum til selv at eksperimentere.

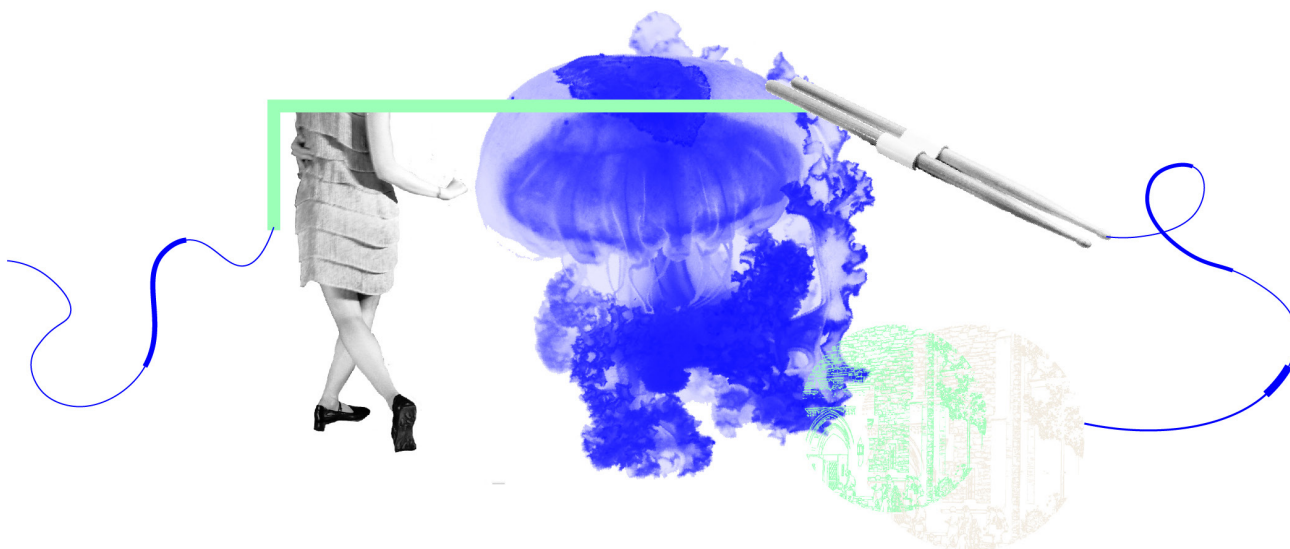
Med hensyn til inddeling i grupper er det en vigtig pointe i Lucy Greens projekt, at eleverne har så høj en grad af motivation som muligt og derfor selv vælger et nummer og hvem de er i gruppe med (*læring sker blandt venner*). Lægger du det ud til eleverne at vælge, så sig, at de skal gå sammen med nogle, de har lyst til at være i gruppe med, og at det er hele klassens opgave at fordele og sørge for, at alle har nogle at være sammen med. Hvis du som lærer vurderer, at det bliver problematisk at lade eleverne vælge grupper, så del dem så vidt muligt ind i grupper baseret på venskaber.

Lærerens opgave er at tilrettelægge forløbet, støtte og guide. Herefter at holde sig i baggrunden, observere og se, hvordan eleverne tackler de mål, de har

sat sig for. Beder eleverne om hjælp, må læreren hjælpe. Ellers ikke! Brug også forløbet som en kærkommen lejlighed til at observere eleverne i uvante roller. Det kræver mod at give slip og give eleverne ansvaret for arbejdet og resultatet.

Vær opmærksom på, at selvom der kan være frustrations- og diskussionstid undervejs, kan det sagtens være, at eleverne ender med et brugbart resultat og med en gruppe engagerede elever – og at de har lært en masse. Nogle grupper vælger måske at spille sammen med originalen. Andre uden. Nogle bliver musikalsk skabende og finder på noget, som ikke er i originalen, for eksempel en ny trommerytme eller noget, som bare *passer* til musikken. En anden holder meget alternativt på bassen. Ofte sker det, at det undervejs går dårligere og dårligere for en gruppe, men at der med den nødvendige tålmodighed typisk sker pludselige *kvalitetshop*. Læring sker i spring. Husk at måle deres læring på andet end det lydige resultat, eksempelvis evnen til at lytte, samarbejde eller få idéer.

Du kan læse mere og få inspiration om Lucy Greens metoder i e-bogen af Ken Dolva *Tag den på øret*: <https://itunes.apple.com/dk/book/tag-den-på-øret/id910009398?l=da&mt=11>.

1. gang (45 minutter)

OPGAVE 1

Præsentation

I skal finde et nummer I kan lide, lytte til det og så spille det i en gruppe. Vælg nummeret sammen i gruppen. Alles mening er vigtig. Tag nogle instrumenter med. I kan være i (nævn nogle lokaler/steder). Find selv ud af resten og prøv jer frem. Jeg er sikker på, at I finder ud af noget spændende. Jeg blander mig ikke. Jeg er her, hvis I får brug for mig. God fornøjelse!

OPGAVE 2

Inddeling i grupper

Gruppeinddeling: Alle elever inddelles i grupper, de har lyst til at være i (for eksempel 4-6 elever per gruppe). Se afsnittet om gruppeinddeling ovenfor. Hver gruppe sørger for at have en iPhone/afspiller.

OPGAVE 3

Grupperne fordeler sig

Grupperne sørger for at tage et par instrumenter med, inden de fordeler sig rundt omkring, for eksempel i musiklokalet, i et indhak på skolen, i hallen eller i et ledigt klasselokalet. Man spiller på dét man har!

OPGAVE 4

Grupperne arbejder

2. og 3. gang (2 gange a 45 minutter)

OPGAVE 1

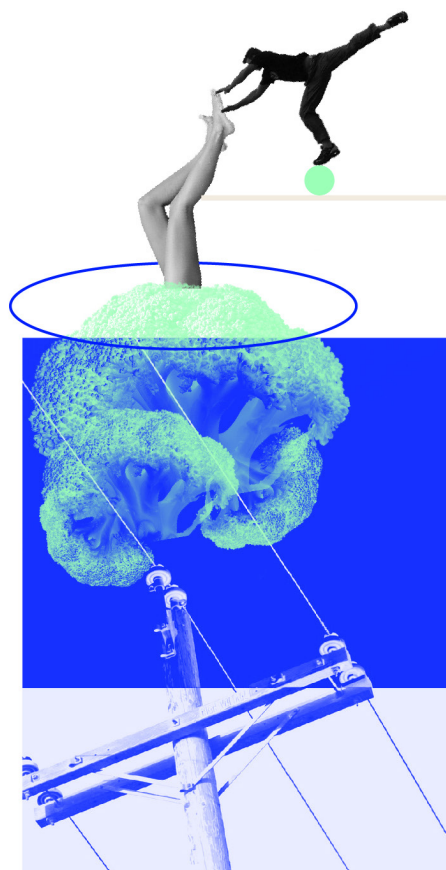
Kort repetition af opgaven

Alle mødes, og læreren repeterer hurtigt, hvad opgaven er (se præsentationen). Find instrumenter og afspillere og gå hver til sit i grupperne.

OPGAVE 2

Grupperne arbejder

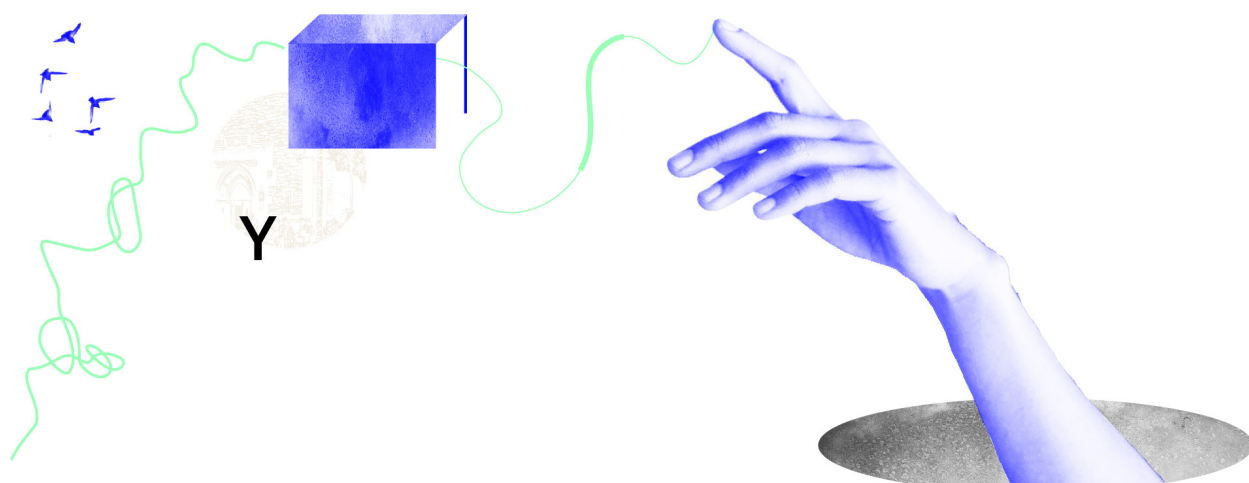
Rund forløbet af 3. gang med, at hver gruppe spiller/synger det, de har arbejdet med, for hinanden.

Efter 3. gang

Læreren samler op. Hvordan er det gået? Hvad lærte vi?

SITUATION	GØR IKKE	GØR
En gruppe har valgt et alt for svært nummer.	Bed dem om at finde et lettere nummer.	Sig ikke noget om deres sangvalg. Det er afgørende, at eleverne selv får lov at vælge en sang. De skal nok lære at finde egnede numre senere.
En elev holder bassen forkert, hvilket gør det svært for eleven at spille figuren.	Fortæl, at hun holder bassen forkert, og vis hende den rigtige måde.	Gør først ingenting. Lad eleven selv eksperimentere med at holde bassen. Efter nogle gange kan du eventuelt foreslå, at det vil være lettere, hvis hun holder bassen anderledes. Vis hende hvordan og forlad rummet.
Fire ballademagere har fundet sammen i en gruppe.	Sig, at de ikke må være sammen, og fordel dem i andre grupper.	Giv dem tid til at arbejde alene. Vis, at du har tillid til, at de kan arbejde selvstændigt. Tilbyd dem faglig hjælp, hvis de bliver ved med ikke at komme i gang.

Afslutning

I løbet af de fem emner har I været igennem vigtige områder i musikfaget, imens I har arbejdet inkluderende og trukket på forkundskaber fra hverdagslivet. Noget er sikkert gået godt, andet måske mindre godt. Forhåbentlig har I kunnet grine sammen og give plads til hinandens styrker og svagheder. Alt i alt skulle I gerne være blevet klogere – sammen.

Hvis du vil vide mere

Nielsen, F. V. (1998). *Almen musikdidaktik* (2. reviderede og bearbejdede udgave). København: Akademisk.

Ubbesen, I. (2011). Klasseledelse i og med musik. I. Schmidt, M. C. S (Red.), *Klasseledelse og fag* (s. 181–200). Dafolo.

Materialet er skrevet af Signe Adrian i samarbejde med Jesper Juellund Jensen med vigtige bidrag fra Sally Nasgård (AKT- og musiklærer på Korsvejens skole) og Inger Lokjær Faurdal.

Københavns Professionshøjskole, april 2018.